

Ny Tid

Rapport 8

Alexandra Franzén

Från Tel Aviv till Teheran – Arbetarrörelsen i Mellanöstern

arenaidé

Alexandra Franzén

Från Tel Aviv till Teheran – Arbetarrörelsen i Mellanöstern

Publicerat i september 2011

©Författaren och Arena Idé

Bild: NASA via Wikimedia Commons

Arena Idé är en del av Arenagruppen

www.arenagruppen.se

Arenagruppen
Drottninggatan 83
111 60 Stockholm
Tel (vx) 08-789 11 60
Fax: 08-411 42 42

Ny Tid är ett projekt inom tankesmedjan Arena Idé. Syftet är att befrämja en radikal och progressiv idéutveckling inom olika politikområden. Projektet kommer att söka inspiration från såväl andra länder som de senaste forskarrönen. Inom projektet kommer vi att publicera rapporter och uppsatser kring en rad frågor och med en bred ansats. Rapporterna kommer att presenteras och diskuteras på offentliga seminarier.

Alexandra Franzén

Från Tel Aviv till Teheran – Arbetarrörelsen i Mellanöstern

Introduktion	5
Kamp mot privatiseringar – Arbetarrörelsen i Turkiet	7
<i>Försvarmakten och olika "kemalismer"</i>	7
<i>Turkiets ekonomiska och sociala förhållanden i dag</i>	9
<i>Turkiets fackföreningsrörelse</i>	11
<i>Turkiets arbetarrörelse inför framtiden</i>	15
Mot en ny revolution? Arbetarrörelsen i Iran	16
<i>Ekonomiska och sociala förhållanden i dagens Iran</i>	17
<i>Arbetarrörelsen i dagens Iran</i>	19
<i>"Grön revolution" i Iran 2009</i>	20
<i>Irans arbetarrörelse inför framtiden</i>	21
Mot ljusare tider? – Arbetarrörelsen i Israel	22
<i>Högern gör om Israel</i>	23
<i>Arbetarsionismens kris</i>	24
<i>Arbetarpartiet</i>	25
<i>Kibbutzrörelsen</i>	25
<i>Försvarmakten och arbetarsionismen</i>	26
<i>Den israeliska arbetarrörelsen inför framtiden</i>	27
I revolutionens stormvindar – Arbetarrörelsen i Egypten	28
<i>Sadaterans nyliberala experiment</i>	30
<i>00-talet och den egyptiska arbetarrörelsens återuppväckande</i>	31
<i>Revolution 2011</i>	33
<i>Den egyptiska arbetarrörelsen inför framtiden</i>	35
Slutsatser	36
Referenser	41

Introduktion

Mellanöstern är den region som sträcker sig från Turkiet i norr till Sudan i söder, från Marocko i väst till Iran i öst.¹ Det är en region som spelar en mycket stor roll inom världspolitiken; det strategiska läget, de omfattande oljereserverna och Versaillesfredens märkliga gränser har alla garanterat att området stått i fokus under decennier. Många av efterkrigstidens mest uppmärksammade politiska händelser och skeenden har antingen ägt rum eller haft sin grund i Mellanöstern. Detta gäller bland annat Israel–Palestina-konflikten, oljekrisen 1973, revolutionen i Iran 1979, de båda Irakkriegen, terrorattackerna 11 september 2001 och den nu pågående "arabiska våren".

Mellanöstern förändras i dag i mycket snabb takt. Diktatorer störtas, krig startas, nya marknader öppnas och murar uppförs. Vissa ting förändras till det bättre, andra till det sämre. Ungdomen, borgerligheten, prästerskapet och många andra grupper sätter sin prägel på händelseutvecklingen. I denna rapport ligger fokus på en av de mest avgörande sociala krafterna i området: arbetarrörelsen. Mellanöstern har aldrig någonsin tidigare varit så djupt penetrerad av kapitalismen som den är i dag och kapitalismen producerar fortfarande arbetare och politiska rörelser som kanaliserar dessa arbetares tankar, förhoppningar och mål. Som vi kommer att se är det dock långt ifrån så enkelt som att kapitalismen producerar en arbetarklass som sympatiserar med ett reformistiskt eller revolutionärt program. Så är inte fallet alla gånger. Mer om detta nedan.

Fyra länder och arbetarrörelser kommer att diskuteras i följande rapport. Dessa är Turkiet, Iran, Israel och Egypten. Dessa länder skiljer sig åt på avgörande punkter, de tillhör olika kulturkretsar eller "civilisationer" som samhällsvetenskapliga forskare skulle ha uttryckt sig förr. Förutom att de alla ligger i Mellanöstern har de dock också det gemensamt att de är regionala stormakter om vi väljer att definiera sådana som en "*stat som militärt, ekonomiskt och/eller politiskt strävar efter att dominera sin region och som spelar en avgörande eller viktig roll i hela området*".² Den kommande händelseutvecklingen i dessa fyra stater kommer

---

¹ Wilhelm Agrell, "Mellersta Östern – ett framtidsperspektiv", 1979, sid. 4.

² Citat ur Agrell, 1979, sid. 4.

därför ha vidare konsekvenser för hela regionen vilket är anledningen till att just dessa fyra har valts ut i denna rapport.

Arbetarrörelsens villkor och framtidsutsikter i dessa länder spelar en avgörande roll för arbetarrörelsen i Sverige och övriga världen p.g.a. det kapitalistiska systemets globala struktur. Om fackföreningsrörelsen pressas tillbaka i Turkiet tvingas arbetarlönerna nedåt i hela Europa och om arbetarrörelsen i Israel inte klarar av att försvara välfärdstaten från olika nyliberala angrepp så innebär det att trycket på motsvarande nedskärningar i andra länder ökar. Arbetarrörelsen i Sverige påverkas därför direkt av de segrar som arbetarrörelsen i Mellanöstern uppnår och de förluster den drabbas av.

Lund 15 augusti 2011

Alexandra Franzén

Kamp mot privatiseringar – Arbetarrörelsen i Turkiet

1923 utropas den turkiska republiken. Det är en militär elit under ledning av Mustafa Kemal Atatürk som grundar republiken och kontrollerar den med järnhand fram till 50-talet. Den ideologi som styrde utvecklingen under denna period var kemalismen, vars huvudidé var att det turkiska folket oberoende av social klass skulle samarbeta för att bygga upp en sekulär och modern kapitalistisk stat. Detta var på sitt sätt ett radikalt program eftersom Turkiet under 20-talet var ett djupt religiöst och fattigt bondesamhälle,³ men kemalismens tes om klassamarbete gjorde ändå att denna militära elit kom på kollisionskurs med den svaga vänster som fanns i landet vid republikens utropande. De fackföreningar som fanns slogs ned 1925.⁴

Den militära elit som kommit till makten vid 20-talets början kunde styra Turkiet då de i hög grad agerade i ett politiskt vakuum. I det fattiga och av krig märkta bondeland som Turkiet då var fanns det varken någon borgerlighet eller någon arbetarklass att tala om. Den överväldigande majoriteten av befolkningen bestod av fattiga och religiösa bönder som inte var organiserade i några politiska organisationer. Den nationalistiska militära eliten kom därför att besätta alla maktpositioner inom försvarsmakten, byråkratin och politiken. Eftersom det inte fanns någon socialistisk arbetarrörelse i dåvarande Turkiet kom denna militära elit och dess kemalistiska program att utgöra vänstern i den turkiska republiken. Den kom därför att domineras av en välutbildad, urbaniserad medelklass. Den fattiga och outbildade bonden sympatiserade i stället ofta med den religiösa högern.⁵

Försvarsmakten och olika "kemalismer"

Försvarsmakten har intervenerat ett flertal gånger i politiken sedan Turkiet höll sitt första demokratiska val 1950.⁶ Man har alltid sett sig som en försvarare av "arvet efter Atatürk". Exakt vad detta arv består i har dock varierat betydligt under olika historiska epoker. Första

---

³ Elisabeth Özdalga, "I Atatürks spår", 1978, sid. 8-68.

⁴ European Trade Union Confederation, "Turkish trade unions and industrial relations", 2010, sid. 2.

⁵ Özdalga, 1978, sid. 8-68.

⁶ Turkiet höll sitt första val 1946 men detta riggades och kan knappast betecknas som demokratiskt. Eric J. Zürcher, "Turkey – a modern history", 2004, sid. 212.

gången försvarsmakten intervenerade var 1960 då unga vänsterkemalistiska officerare tog makten i en statskupp. Bakgrunden låg i att det regerande högerpartiet "Demokratiska partiet" försökte stärka politisk islams inflytande i samhället, hetsade turkar mot den grekiska minoriteten i Istanbul samt använde djupt auktoritära medel i kampen mot den kemalistiska oppositionen. Dessa militärer lämnade i arv den mest demokratiska konstitution Turkiet haft där exempelvis fackliga organisationer och strejker legaliserades men också en bitterhet hos högern p.g.a. avrättningen av DP:s tre högsta politiker.⁷ 1971 intervenerade försvarsmakten igen. Denna gång kom initiativet från högre militärer med en högerkemalistisk agenda. Det var en kupp⁸ som riktade sig mot CHP,⁹ fackföreningsrörelsen och den arbetarklass som börjat formera sig under trycket av de ekonomiska och politiska förändringarna under 60-talet. Repressionen blev hård under de år demokratin var satt ur spel.¹⁰ Mer extrem var den statskupp som sedan genomfördes 1980 av högerkemalistiska generaler. Dessa fruktade att den turkiska vänstern kunde komma att ta över regeringsmakten och repressionen mot arbetarrörelsen blev därför brutal. Författarna till European trade union confederations rapport om fackföreningsrörelsen i Turkiet skriver angående diktaturen "*Trade union laws were rewritten, trade union activity was suspended, and some trade unions were closed down. Unions found themselves hemmed in by various restrictions and, more importantly, adversely affected by the new government's economic policy of privatisation and liberalisation. There were large losses of membership and influence, as the informal economy employing unregistered workers burgeoned.*"¹¹

Förutom den mycket omfattande repression mot arbetarrörelsen och den kemalistiska vänstern såg högerjuntan till att omforma Turkiet i grunden på ett sätt som de tidigare juntorna inte hade gjort. Vänstern kastades ut från universiteten, massmedia och politiken. I stället satsade högerjuntan på att sprida islam och turkisk nationalism bland massorna som ett sätt att motverka vänsterns inflytande. Till sist såg man också till att skriva en ny djupt odemo-

---

⁷ Özdalga, 1978, sid. 70-75.

⁸ Inte alla forskare kallar denna militära intervention för statskupp eftersom försvarsmakten inte direkt utgjorde regeringen utan lät civila politiker utföra dess program. I praktiken var det dock armén som satte den politiska dagordningen fram till 1973. Eftersom demokratin var satt ur spel ser undertecknad ingen anledning att inte kalla den militära interventionen 1971 för en statskupp. Zürcher, 2004, sid. 258-261.

⁹ CHP är Turkiets socialdemokratiska parti. Partiet bildades dock inte av socialistiska arbetare som var fallet i övriga Europa utan av den nationalistiska militära elit som grundade den turkiska republiken 1923. Det är alltså mer ett kemalistiskt än ett socialistiskt parti. Özdalga, 1978.

¹⁰ Zürcher, 2004, sid. 258-263.

¹¹ Citat ur European Trade Union Confederation, 2010, sid. 3.

kratisk konstitution där de högerkemalistiska generalerna garanterades ett omfattande inflytande över samhällsutvecklingen även efter den direkta diktaturens fall.¹² Denna diktatur, som rådde fram till 1983, har den turkiska arbetarrörelsen aldrig hämtat sig från. Sedan det decenniet är det i stället försvarsmakten och olika partier som företrätt politisk islam som satt sin prägel på Turkiet.

Turkiets ekonomiska och sociala förhållanden i dag

Turkiet har än i dag en mycket stor del av sin befolkning sysselsatt inom jordbruket, ca trettio procent.¹³ Den stora andelen bönder är en viktig förklaring till att den religiösa högern har vunnit 11 av de sammanlagt 15 val som hållits sedan flerpartisystemet infördes 1946. Tiden arbetar dock emot böndernas politiska inflytande; för 30 år sedan var hela sextio procent av befolkningen sysselsatt inom jordbruket. Allt viktigare blir i stället gecekondubefolkningen, de miljoner turkar som bor i slumområden kring Istanbul, Ankara, Izmir och Adana. De motsvarar ca 25 % av befolkningen¹⁴ och är inte lojala med någon politisk gruppering.

Turkiet är ett land med en omfattande svart ekonomi. Utrikespolitiska institutets databas "Landguiden" konstaterar att "*I början av 2009 beräknades 45 procent av alla anställda vara oregistrerade*".¹⁵ Arbetare i den informella sektorn kan inte organiseras fackligt i Turkiet då detta inte är tillåtet, det innebär att fyrtiofem procent av alla arbetstagare från början är oorganiserbara. En annan faktor som försvårar fackföreningsrörelsens arbete är den höga graden av småföretag i den turkiska ekonomin, i Turkiet är nästan sex av tio arbetare anställda i företag med färre än tio anställda medan EU-snittet ligger på tre av tio.¹⁶ Arbetare på mindre företag är generellt sett mycket svårare att organisera än arbetare på stora företag, arbetsgivaren har en annan kontroll på sådana arbetsplatser.

Turkiets ekonomi är mycket stark, i The Economists specialrapport om landet spås det att endast Indien och Kina kommer att visa högre tillväxtsiffror under det kommande decen-

---

¹² Zürcher, 2004, sid. 278-283.

¹³ CIA World Factbook, Turkiet, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html>, citerat 25/4 2011.

¹⁴ Mike Davies, Planet of slums, 2007, sid. 57-58.

¹⁵ Citat ur Landguiden Turkiet, <http://landguiden.lund.se/Lander/Europa/Turkiet/Ekonomi.aspx>, citerat 25/4 2011.

¹⁶ European trade union confederation, 2010, sid. 4.

niet.¹⁷ En av anledningarna till Turkiets starka ekonomiska tillväxt har varit det faktum att landets kostnader för arbetskraft är betydligt lägre än i övriga europeiska länder.¹⁸ Detta beror till stor del på den svarta ekonomins utbredning eftersom kostnaden för arbetskraft inom denna sektor inte är hög. Pensioner, arbetslöshetsförsäkring samt ersättning för arbetsskador kan du inte få om du inte har en formell anställning.¹⁹ 796,5 lira (ca 2920 kr) per månad är minimilönen i Turkiet, det är 100 lira mindre än vad TurkStat (Turkiets motsvarighet till SCB) anser krävs för en individ att uppfylla sina grundläggande behov.²⁰ Det är en lön som är så låg att det kommer vara svårt att överleva på den i dyrare städer som Istanbul och Ankara. Samtidigt som många turkar lever under mycket fattiga förhållanden finns det en liten elit med oerhörda tillgångar. Ginikoefficienten är ett statistiskt mått på ojämlikheten i ett samhälle. En hög ginikoefficient pekar på en mycket ojämn inkomstfördelning medan en låg ginikoefficient visar på en jämn inkomstfördelning. Ginikoefficienten kan anta värden mellan 0 och 1 (0 skulle betyda att samhällets samtliga invånare hade samma intäkter medan ett samhälle med ginikoefficient 1 skulle betyda att en person hade monopol på samtliga intäkter. I praktiken varierar ginikoefficienten mellan Sveriges 0,23 och Nigerias 0,70).²¹ I Turkiet ligger den på 0,41.²²

Många av landets mest fattiga invånare tillhör den kurdiska minoriteten. Det finns i Turkiet ingen statistik över var olika etniska minoriteter befinner sig på arbetsmarknaden eller om dessa diskrimineras lönemässigt. Dock är samtliga personer jag diskuterat den turkiska arbetsmarknaden med rörande överens om att många till storstäderna inflyttade kurder arbetar inom byggsektorn. I Turkiet är detta en bransch som främst anställer lågutbildad arbetskraft, den fackliga organiseringen är låg och lönerna mycket modesta. Dock verkar det inte i Turkiet finnas någon föreställning om att kurdiska arbetare konkurrerar ut andra från arbetsmarknaden genom att acceptera lägre löner eller sämre arbetsvillkor. Fackföreningsrörelsen är dock motståndare till de diskussioner som nu förs gällande

---

¹⁷ The Economist, "Doing it by the book", 23/10 2010, sid. 5.

¹⁸ The Economist, "Doing it by the book", 23/10 2010, sid. 6.

¹⁹ Landguiden Turkiet, <http://landguiden.lund.se/Lander/Europa/Turkiet/Sociala-Forhallanden.aspx>, citerat 25/4 2011.

²⁰ Ayse Karabat, "New minimum wage is way under poverty line", <http://www.todayszaman.com/news-231065-new-minimum-wage-is-way-under-poverty-line.html>, citerat 1/8 2011.

²¹ http://www.stat.fi/meta/kas/gini_kerroin_sv.html, citerat 28/4 2011.

²² CIA World Factbook, Turkiet, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html>, citerat 25/4 2011.

”regionala minimilöner” just för att man fruktar en sådan utveckling på arbetsmarknaden.²³ Värt att tillägga är det faktum att precis som i många andra länder i Mellanöstern har Turkiet en påfallande ung befolkning, hälften av alla turkar är 30 år eller yngre.²⁴

Turkiets fackföreningsrörelse

Det finns i Turkiet tre centralorganisationer för arbetare och tre för tjänstemän. De förstnämnda är Türk-İş, DISK, och Hak-İş. Tjänstemännen samlas i stället i KESK, Türkiye KAMU-SEN samt MEMUR-SEN. Nedan följer ett diagram över antalet medlemmar i de tre arbetarcentralorganisationerna:

Fackliga centralorganisationer	Medlemmar 2009
TÜRK-İŞ	2 239 341
HAK-İŞ	441 917
DISK	426 232
Övriga	125 189
Totalt	3 232 679 ²⁵

Türk-İş är en ”opolitisk” centralorganisation, de uppmanar inte sina medlemmar att rösta på något speciellt parti i de olika val och folkomröstningar som hålls i Turkiet. Det är en organisation som anstränger sig för att begränsa sitt arbete till rent ”fackliga frågor”. Hak-İş är influerad av politisk islam och står nära regeringspartiet AKP. DISK är en vänsterinriktad centralorganisation, en del av dess funktionärer är medlemmar i CHP. DISK var den centralorganisation som råkade värst ut efter militärkuppen 1980. I elva år var

---

²³ Uppgifter från intervju med representanter för Türk-İş, Ankara, 16/12, 2010. Jag har valt att inte namnge de turkiska fackliga representanter som jag intervjuat för denna studie. Anledningen är att delar av fackföreningsrörelsen är utsatt för repression från regeringens sida. Se exempelvis International Trade Union Confederations rapport ”Annual survey of violations of trade union rights 2009”, www.survey09.ituc-csi.org/survey.php?IDContinent=4&IDCountry=TUR&Lang=EN, citerat 27/7 2011 och <http://lotidningen.se/2011/05/20/turkiska-fackledare-infor-ratta/>, citerat 25/7 2011.

²⁴ <http://www.turkstat.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8428>, citerat 25/4 2011.

²⁵ Uppgifter citerade från European Trade Union Confederation, 2010, sid. 4.

organisationen illegaliserad och över 250 av dess medlemmar sattes i fängelse.²⁶ Av de drygt 3,2 miljoner arbetare som dessa centralorganisationer samlar är 17 procent kvinnor. Organisationsgraden ligger på sextio procent.²⁷

För tjänstemännen ser den fackliga organiseringen ut på följande sätt:

Fackliga centralorganisationer	Medlemmar 2009
MEMUR-SEN	376 355
Türkiye KAMU-SEN	375 990
KESK	224 413
Övriga	4 696
Totalt	1 017 072 ²⁸

MEMUR-SEN står, något förvånande, nära partiet MHP, Turkiets gamla fascistiska parti. MHP har på senare år försökt distansera sig från sitt fascistiska förflutna men det råder ingen tvekan om att partiet fortfarande står mycket långt ut på högerkanten. Türkiye KAMU-SEN står nära regeringspartiet AKP medan KESK liksom DISK är en centralorganisation som lutar vänsterut.²⁹ Ca trettio procent av medlemmarna är kvinnor och organisationsgraden ligger på femtiosju procent.³⁰ De fackliga villkoren för privat och offentligt anställda skiljer sig kraftigt åt i Turkiet. Privatanställda måste genomgå en rad byråkratiska hinder för att kunna bli medlemmar av en fackförening, bland annat måste en kopia av den privatanställdes ansökan skickas till det turkiska arbetsmarknads/socialdepartementet. Samma byråkratiska procedurer måste inte offentligt anställda genomgå. Problemet för fackföreningsrörelsen inom det offentliga är i stället att det för många offentliga ämbetsmän är förbjudet att gå

---

²⁶ Uppgifter från intervjuer med representanter för DISK, Istanbul 26/11, 2010 och med representanter för Türk-İş, Ankara, 16/12 2010 samt från LO-TCO biståndsnämnd <http://www.lotcobistand.org/node/4603>, citerat 25/4 2011.

²⁷ European Trade Union Confederation, 2010, sid. 4.

²⁸ Uppgifter citerade från European Trade Union Confederation, 2010, sid. 5.

²⁹ Uppgift ur personlig korrespondens med representant för DISK, 20/7 2011.

³⁰ European Trade Union Confederation, 2010, sid. 5.

med i en fackförening.³¹ Generellt sett finns det många juridiska regler som allvarligt begränsar den turkiska fackföreningsrörelsens handlingsfrihet; exempelvis är politiska strejker, sympatistrejker, ockupationer och maskning samtliga förbjudna i landet. Arbetare och tjänstemän som är anställda inom produktionen av vatten, kol, gas, elektricitet eller som arbetar inom bank-, hälso- eller utbildningsväsendet får inte lov att strejka.³²

Man ska vara medveten om att den turkiska fackföreningsrörelsen inte anser att ovan av regeringen presenterade siffror speglar det korrekta antalet fackföreningsmedlemmar. Representanter för arbetarnas centralorganisationer tycker i stället att man ska utgå från antalet arbetare täckta av kollektivavtal för att få en mer korrekt bild av antalet medlemmar vilket i så fall hamnar på 729 215 st för 2008 (det senaste året det finns statistik för). Det är en enorm diskrepans mellan denna siffra och det officiella medlemsantalet på 3 232 679 individer. Anledningen är att regeringen inte tar bort arbetare ur de fackliga registren när de pensioneras eller avlider.³³ Svaret på varför regeringen inte vill göra detta varierar mellan olika fackliga aktivister, vissa menar att det beror på inkompetens, andra att regeringen inte vill att EU och det internationella samfundet ska veta hur svårt fackföreningsrörelsen i landet har det. Det senare alternativet framstår för en utomstående bedömare som betydligt mer rimligt.

Den turkiska fackföreningsrörelsens största problem är att personer som löser medlemskap många gånger snabbt blir avskedade p.g.a. detta. Ca 25% av DISK:s nyvärvade medlemmar åren 2002 till 2006 avskedades p.g.a. att de gått med i en facklig organisation.³⁴ Detta är i Turkiet olagligt men arbetsgivare hittar på svepskäl för att bli av med de arbetare som gått med i en fackförening. DISK hade exempelvis varit med om att en av deras medlemmar som blivit utsedd till "årets arbetare" samt utbildat de nya arbetarna på fabriken blivit uppsagd för "inkompetens" av arbetsgivaren efter det att denne hört att hon löst medlemskap i fackföreningen.³⁵ Fackföreningsrörelsen tar ofta dessa mål till domstol där utslag brukar komma efter ett till två år, problemet med detta är att arbetaren under denna tid inte

---

³¹ European Trade Union Confederation, 2010, sid. 4.

³² European Trade Union Confederation, 2010, sid. 3-6.

³³ Intervjuer med representanter för DISK, Istanbul 26/11 2010 samt med representanter för Türk-İş, Ankara, 16/12 2010 samt från European Trade Union Confederation 2010, sid. 6.

³⁴ DISK, "We say enough is enough", 2010, sid. 8.

³⁵ Intervju med representanter för DISK, Istanbul, 26/11 2010.

mottar lön och att fackförbunden inte har ekonomiska resurser att stödja dem.³⁶ Ett annat viktigt hinder för facklig verksamhet är de höga organisationströsklarna i Turkiet. För att få lov att teckna kollektivavtal i Turkiet måste en fackförening organisera 50% av arbetsplatsens personal samt 10% inom den berörda sektorn på ett nationellt plan.³⁷ Dessa "trösklar" infördes av militärjuntan som kom till makten 1980.³⁸

Om den arbetare som går med i en fackförening lyckas behålla sin anställning och inte blir avskedad p.g.a. medlemskapet får han eller hon många fördelar som oorganiserade arbetare inte har i Turkiet. Om man är med i någon av DISK:s fackföreningar kommer man i jämförelse med en oorganiserad att ha ca fyrtio procent högre lön, tillgång till en arbetslöshetsförsäkring och längre semester. Dessutom har DISK:s fackföreningar olika "kassor" som medlemmar kan söka medel från när de har extrautgifter. Om man gifter sig, skaffar barn eller drabbas av dödsfall inom familjen kan man få pengar ur någon av dessa kassor.³⁹

Den turkiska fackföreningsrörelsen är motståndare till privatiseringar, vilket är huvudanledningen till att relationen är frostig till landets AKP-regering. AKP har ett utpräglat liberalt ekonomiskt program och har privatiserat en mängd statliga företag under sina år vid makten. Det finns flera skäl till att den turkiska fackföreningsrörelsen är emot utförsäljningen av statliga bolag. Exempelvis är det vanligt att de nya privata ägarnas första åtgärd är att avskeda alla fackmedlemmar. Enbart under år 2009 förlorade 30 000 medlemmar ur fackföreningsrörelsen sina arbeten i privatiseringar. Förmåner och löner brukar också attackeras av de nya ägarna. Med privatiseringar kommer också ofta problemet med utbredningen av "flexibla anställningar". Det är vanligt att stora företag, där arbetarna är organiserade, lägger ut sin verksamhet till små leverantörer där arbetskraften är oorganiserad. På så sätt slipper de undan stora kostnader. I teorin skulle fackföreningsrörelsen kunna organisera även arbetstagar på dessa små arbetsplatser men i praktiken är det omöjligt. Eftersom arbe-

---

³⁶ Intervjuer med representanter för DISK, Istanbul 26/11, 2010 samt med representanter för Türk-İş, Ankara, 16/12 2010.

³⁷ Pondera att DISK exempelvis skulle vilja teckna kollektivavtal för arbetarna på en bilfabrik i Istanbul. I så fall måste DISK organisera minst 50 % av arbetarna på fabriken samt minst 10 % av alla metallarbetare i Turkiet. Uppgift ur personlig korrespondens med representant för DISK, 20/7 2011. Processen ser annorlunda ut för arbetstagar inom den offentliga sektorn.

³⁸ Intervju med representanter för DISK, Istanbul, 26/11 2010.

³⁹ Intervju med representanter för DISK, Istanbul, 26/11 2010.

tarna är timanställda ser arbetsgivaren till att den som haft kontakt med en fackförening inte rings in i fortsättningen.⁴⁰

Turkiets arbetarrörelse inför framtiden

I dag är arbetarrörelsen i Turkiet tillbakaträngd och politiskt försvagad, man har ännu inte hämtat sig från militärkuppen 1980 som med repression slog sönder fackföreningsrörelsen i landet. Det faktum att Turkiet är en av världens snabbast växande ekonomier⁴¹ och att landet genomgår en omfattande industrialiseringsprocess talar dock för att arbetarklassen gradvis kommer att bli en viktigare faktor i landets politik. Det finns emellertid ingenting som talar för att regeringspartiet AKP och därmed politisk islam kommer att tappa mark inom de närmsta åren, tvärtom gjorde AKP ett starkt val i juni vilket innebär att Turkiet även de kommande åren kommer att präglas av ekonomisk nyliberalism. AKP har drivit igenom omfattande privatiseringsprogram vilket försvagat fackföreningsrörelsen i Turkiet och arbetarklassens ställning. Att CHP, Turkiets stora vänsterparti, främst är inriktat på olika identitetspolitiska frågor får också konsekvenser för den turkiska fackföreningsrörelsen. Frågor som arbetslöshet, lönenivåer och de stora klasskillnaderna får stå tillbaka för diskussioner angående kvinnliga studenters rätt att bära slöja på universiteten eller försvarsmaktens politiska roll i framtiden. Detta kommer sig givetvis delvis av det faktum att CHP i grunden är ett kemalistiskt, och inte socialistiskt, parti. Frågor som rör religionens roll i samhället eller Turkiets förhållande till andra nationer blir därför oändligt mycket viktigare än exempelvis de låga minimilönerna eller de omfattande juridiska hindren för fackföreningsrörelsen att kunna teckna kollektivavtal. Just avsaknaden av en grundläggande debatt om arbetarrörelsens kärnfrågor är ett av de främsta tecknen på den turkiska arbetarrörelsens nuvarande svaghet. Möjligtvis kan CHP komma att ägna mer tid och energi åt dessa frågor under dess nya ledare Kemal Kılıçdaroğlu vilken valdes till partiordförande förra året. Hans företrädare Deniz Baykal förde CHP långt högerut med turkisk nationalism som sin huvudsakliga ideologiska inspirationskälla. Kılıçdaroğlu har enbart suttit på sin post lite mer än ett år, framtiden får utvisa om bytet av partiordförande också innebar en kurssvängning vänsterut av partiets politik.⁴²

---

⁴⁰ Uppgifter från intervju med representanter för Türk-İş, Ankara, 16/12 2010.

⁴¹ The Economist, "Doing it by the book", 23/10, 2010, sid. 5.

⁴² "Turkey's opposition, A new Kemal", <http://www.economist.com/node/16219855>, citerat 5/8 2011.

Ett annat tecken på den turkiska arbetarrörelsens svaghet är att den pågående "arabiska våren" inte påverkat inrikespolitiken eller lett till demonstrationer mot regeringens politik till skillnad från de övriga stater som diskuteras i denna rapport. Den mest rimliga prognosen är därför att Turkiets fackförenings- samt arbetarrörelse även de kommande åren kommer att ha en blygsam inverkan på landets politiska utveckling.

Mot en ny revolution? Arbetarrörelsen i Iran

1953 kom, med britternas och amerikanernas hjälp, shahen Mohammed Reza Pahlavi till makten i Iran genom en statskupp riktad mot den sittande, demokratiskt valda vänsterregeringen. Shahens styre var utpräglat despotiskt, hans välde vilade framförallt på säkerhetstjänsten SAVAK som fysiskt utrotade alla iranier som ansågs vara motståndare till diktaturen. SAVAK placerade ut personal på stora fabriker för att rapportera om regimkritiska aktiviteter och företagens ledningar fick tillåtelse att tillgripa våld mot de anställda.⁴³ Att engagera sig fackligt blev kriminellt och följden blev att anställningstryggheten försvann, lönerna föll till existensminimum och många arbetare hade en arbetsdag på 10 till 12 timmar. Så såg vardagen ut i Iran från shahens makttillträde och tjugofem år framåt. Först 1978 började saker och ting förändras. Irans studenter och arbetarklass började på allvar utmana diktaturen. Från och med hösten 1978 strejkade de iranska arbetarna för att störta diktaturen och förbättra sina levnadsvillkor.⁴⁴ När även landets oljearbetare gick ut i generalstrejken var shahens dagar räknade och regimen föll den 11 februari 1979.

Under hela revolutionen pågick det en maktkamp mellan vänstern och den religiösa högern om vad som skulle ersätta shahens skräckvälde när han väl försvunnit. Denna maktkamp förlorade vänstern vilket innebar att shahens diktatur ersattes av en "mullornas diktatur". Efter en kort "demokratisk vår" blev det alltså återigen illegalt att strejka och stora delar av vänstern och arbetarrörelsen fängslades, torterades och avrättades av den nya religiösa regimen. Revolutionsgardet, Pasdaran, övertog på många sätt den roll som spelats av SAVAK tidigare. Revolutionen kom att förändra den iranska borgerlighetens sammansättning, mul-

---

⁴³ Andreas Malm/Shora Esmailian, "Iran on the brink", 2007, sid. 9-10.

⁴⁴ Malm/Esmailian, 2007, sid. 10-12.

lorna utnyttjade sitt nya maktmonopol till att ta kontroll över Irans ekonomi. Mullorna blev de nya kapitalisterna.⁴⁵

Ekonomiska och sociala förhållanden i dagens Iran

Irans ekonomi baseras på olja där landet kommer på fjärde plats av världens största producenter.⁴⁶ Tillväxten uppgick förra året till tre procent.⁴⁷ Oljan har tillåtit Iran att subventionera många basvaror och på så sätt dämpa befolkningens missnöje med landets politiska ledning. För tillfället pågår en ekonomisk omställning i Iran där statliga subventioner gradvis ska tas bort under loppet av ett par år. Detta gäller bland annat varor som gas, elektricitet och livsmedel.⁴⁸ Dessa åtgärder kommer utan tvekan att göra vardagen mer komplicerad för Irans många mycket fattiga invånare. Dagen efter det att president Ahmadinejad i ett tal deklarerat att subventionerna skulle tas bort, berättar The Economist att *"The price of petrol had gone up by more than 2000 %. Electricity and water bills are expected to soar. The price of some types of bread has quadrupled."*⁴⁹ Nedskärningarna av de sociala förmånerna drabbar en arbetarklass som redan är hårt trängd. Enligt den iranska regeringen ligger arbetslösheten i landet i dag på över fjorton procent,⁵⁰ den reella arbetslösheten är dock troligtvis betydligt högre. Fasta anställningar blir allt ovanligare för var dag som går, i dagens Iran är det kutym att anställa personer på kontrakt ett par månader eller att tvinga arbetarna att signera s.k. "svarta kontrakt". "Svarta kontrakt" kallas de avtal där arbetaren avsäger sig alla sina rättigheter när det kommer till löner, semester och arbetstider. Dessa två anställningsformer utgör vardagen för åtminstone hälften av alla arbetare och tjänstemän i Iran.⁵¹ Den omfattande "industriella reservarmén"⁵² gör det möjligt för arbetsgivarsidan att försäkra arbetarklassens villkor i rask takt. Journalisterna Andreas Malm och Shora Esmailian skriver *"In February 2000, all companies with five or fewer employees were exempted from the duty*

⁴⁵ Malm/Esmailian, 2007, sid. 49-54.

⁴⁶ Svenska ambassaden i Teheran, http://www.swedenabroad.com/Page_25590.aspx, citerat 20/4 2011.

⁴⁷ Svenska ambassaden i Teheran, http://www.swedenabroad.com/Page_25590.aspx, citerat 20/4 2011.

⁴⁸ Svenska ambassaden i Teheran, http://www.swedenabroad.com/Page_25590.aspx, citerat 20/4 2011.

⁴⁹ Citat ur The Economist, "The regime tightens its belt and its fist", 15/1 2011, sid. 21.

⁵⁰ CIA World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>, citerat 20/4 2011.

⁵¹ Malm/Esmailian, 2007, sid. 55-56.

⁵² "Industriell reservarmé" var Karl Marx' benämning på de arbetare som inte har en anställning. Arbetslösa, hemmafruar och självsysselsatta ingår i denna grupp. Marx menade att en omfattande industriell reservarmé stärkte kapitalets makt gentemot arbetarklassen. Nationalencyklopedin band 9, sid. 442, uppslagsord "Industriell reservarmé".

to respect labour legislation; in January 2003, all with ten or less were granted the same privilege... In workplaces thus discharged from legislation – soon to include 90 per cent of the labour force – it is up to the employer to decide...upon any limit to the working day or duration of a contract. There's no minimum wage, no maternity leave, no compensatory pay in the case of dismissal.”⁵³

En annan faktor som pressar ned arbetarklassens levnadsvillkor är att många arbetsgivare, såväl privata som offentliga, håller inne lönerna för arbetarna i månader eller t.o.m. år. Detta i kombination med att lönerna i allmänhet är låga och den höga inflationen (nästan tolv procent under 2010) har lett till att många iranier har två till tre olika arbeten för att kunna överleva. Detta gäller inte enbart arbetarklassen utan även stora delar av medelklassen.⁵⁴

Förutom kvinnor och barn är landets kurder en extra utsatt grupp i den iranska arbetarklassen. De återfinns främst inom byggnadssektorn.⁵⁵ De får lägre löner än andra arbetare och har sämre anställningstrygghet.

Nyliberalismen har påverkat Iran som så många andra länder under de senaste 15 åren. En av följderna har varit omfattande privatiseringar. Iranska arbetare motsätter sig privatiseringar av flera skäl, ett av dem är att fabrikerna inför privatiseringar ofta utsätts för omfattande ”kapitalförstörelse” för att kunna säljas under sitt reella pris till de nya ägarna (vilka nästan alltid tillhör landets religiös-ekonomiska elit). Arbetare avskedas, maskiner säljs, underhållet missköts. När sedan företaget väl privatiserats är det inte alls säkert att produktionen upprätthålls utan den nya ägaren kan mycket väl sälja allt av värde (med god profit) och sedan lägga ned produktionen.⁵⁶ Tillsammans har dessa faktorer kommit att innebära att Iran har en ginikoefficient på 0,44.⁵⁷

---

⁵³ Citat ur Malm/Esmailian 2007, sid. 56.

⁵⁴ CIA World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>, citerat 20/4 2011, Landguiden Iran, <http://landguiden.lund.se/Lander/Asien/Iran/Arbetsmarknad.aspx>, citerat 20/4 2011, och Malm/Esmailian 2007, sid. 58.

⁵⁵ Malm/Esmailian 2007, sid. 93.

⁵⁶ Malm/Esmailian 2007, sid. 78-81.

⁵⁷ CIA World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>, citerat 11/9 2011.

Arbetarrörelsen i dagens Iran

Irans arbetare övervakas av statskontrollerade "fackförbund" som ser till att den lokala "fackklubben" består av hängivna regimanhängare. Om det ändå uppstår oroligheter på en fabrik placeras ofta militära enheter ut för att tvinga tillbaka arbetarna till arbetet. Sedan ett par år tillbaka har en oberoende arbetarrörelse vuxit fram i Iran trots den omfattande repressionen. För att undkomma statens ögon och öron har de fått uppfinna nya organisationsformer, exempelvis har de startat friluftsföreningar där arbetarna samlas för att vandra i naturen under helger. Under dessa vandringar kan de diskutera olika fackliga frågor. På många arbetsplatser har arbetarna också gått samman för att grunda "kassor", varje medlem bidrar med ett bestämt antal rial varje månad. Vid oförutsedda utgifter som exempelvis sjukdom i familjen kan sedan arbetaren vända sig till kassan för att täcka kostnaden.⁵⁸ Ur dessa friluftsföreningar och kassor skapas ibland självständiga arbetarsammanslutningar vars mål är att tillvarata arbetarnas intressen på arbetsplatsen. Dessa oberoende fackliga klubbar är illegala i dagens Iran och om någon arbetare identifieras som medlem blir denne genast avskedad. Som en direkt konsekvens av denna oberoende fackliga organisering har Iran de senaste åren återigen erfarit strejker och mycket tyder på att antalet ökar för varje år.⁵⁹ Tidskriften Time skriver i en artikel från februari i år att *"Iran certainly has its share of unruly worker unrest. Over the past year, strikes and walkouts have broken out in the automobile, tire, sugar, textile, metals and transportation industries. Many of these protests were concerned with bread-and-butter issues: wages not paid, unexpected layoffs, deteriorating benefits and rising unemployment. Even the valuable gas and oil industries are vulnerable to labor unrest."*⁶⁰

Huvudproblemet är och förblir den statliga repressionen. Svenska ambassaden i Teheran räknar i en rapport upp vad som kan vänta en regimkritiker i Iran: rättegångar utan tillgång till juridisk hjälp, höga borgenssummor, långa fängelsestraff, tortyr, misshandel, ibland döds-

---

⁵⁸ Malm/Esmailian 2007, sid. 71-72 samt International Trade Union Confederations rapport "Annual survey of violations of trade union rights 2009", <http://survey09.ituc-csi.org/survey.php?IDContinent=5&IDCountry=IRN&Lang=EN>, citerat 27/7 2011.

⁵⁹ LO-TCO biståndsnämnd, <http://www.lotcobistand.org/facket-i-varlden/#4537>, citerat 20/4 2011 och Malm/Esmailian 2007, sid. 74.

⁶⁰ Citat ur Kevan Harris, "Iran: why workers aren't joining the protests", <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,2053157,00.html>, citerat 20/4 2011.

straff.⁶¹ Den del av International Trade Union Confederations rapport om kränkningar av fackliga rättigheter som behandlar Iran talar om fängslanden och våld mot arbetare som har försökt organisera sig i landet. Regimen riktar framförallt in sig på personer som de uppfattar som ledare för fackföreningsrörelsen, som de försöker knäcka med hjälp av riggade rättegångar, fängelse och tortyr.⁶² Den huvudsakliga anledningen för regimen att tillgripa dessa medel är givetvis att sprida skräck bland befolkningen.

Massmedia är hårt kontrollerad i landet, tidningar som utmanar den religiös-ekonomiska maktelitens regim tolereras inte. Viktigare än pressen är radio och tv som når betydligt fler iranier och som är helt underställda staten. Journalister som för ut regimkritiska budskap har fängslats, torterats och i ett par fall också avrättats. Internet censureras av myndigheterna.⁶³

”Grön revolution” i Iran 2009

Ett omfattande uppror bröt ut mot regimen sommaren 2009. Den utlösande orsaken var att många iranier misstänkte att president Ahmadinejad hade låtit rigga presidentvalet⁶⁴ och att valets egentliga vinnare var den mer reforminriktade politikern Mir Hossein Moussavi. När myndigheterna den 13/6 deklarerade att Ahmadinejad besegrat sina motståndare utbröt stora demonstrationer i framförallt huvudstaden Teheran. Dessa protester möttes med våld och repression av regimen.⁶⁵ Det är inte klarlagt hur många som fängslades, skadades och dödades i protesterna men kommentatorer var överens om att det var den största utmaningen sedan 1979 av mullornas maktmonopol. Framförallt rapporterna om Basijmilisernas⁶⁶ urskillningslösa våld mot demonstranterna och uppgifterna om att fängslade aktivister torterats och våldtagits sedan de arresterats skadade regimens rykte.

---

⁶¹ Svenska ambassaden i Teheran, http://www.swedenabroad.com/Page_76117.aspx, citerat 20/4 2011.

⁶² International Trade Union Confederations rapport "Annual survey of violations of trade union rights 2009", <http://survey09.ituc-csi.org/survey.php?IDContinent=5&IDCountry=IRN&Lang=EN>, citerat 27/7 2011.

⁶³ Landguiden Iran, <http://landguiden.lund.se/Lander/Asien/Iran/Massmedier.aspx>, citerat 20/4 2011.

⁶⁴ Iran är ingen demokrati och presidentvalet är starkt kontrollerat av mullorna som måste ge sitt godkännande av de kandidater som ställer upp i valet. Det är dock inte oviktigt vem som är president (och därmed också regeringschef) för även om alla kandidater måste bli godkända av den religiösekonomiska eliten pågår det en konstant maktkamp mellan mer och mindre konservativa mullor. Det finns alltså inslag av folkstyre i Iran även om dessa inte når upp till de minimikrav man ställer på en stat för att den ska kunna kallas demokratisk. Landguiden Iran, <http://landguiden.lund.se/Lander/Asien/Iran/Politiskt-System.aspx>, citerat 20/4 2011.

⁶⁵ Landguiden Iran, <http://landguiden.lund.se/Lander/Asien/Iran/Aktuell-Politik/Fordjupning.aspx>, citerat 20/4 2011.

⁶⁶ Författaren Majd skriver apropå Basij "som sorterar under revolutionsgarderna rekryterar i de lägre klassernas områden... de tjänstgör som skyddsmilis för den islamiska revolutionen. I det förflutna mobiliserades de för att

Irans arbetarrörelse inför framtiden

Irans regim är inte stabil. Upproret sommaren 2009 visade att många iranier vill bli av med den nuvarande ledningen och är beredda att demonstrera för dessa krav trots att följden kan bli fängelsestraff, tortyr eller avrättning. Att flera diplomater hoppat av under de senaste två åren är ett tecken på att även delar av Irans maktelit inte längre tror på den nuvarande ordningen. Det är uppenbart att en sådan regim knappast kommer att kunna sitta kvar lång tid till, den saknar legitimitet. Arbetarrörelsen har historiskt sett spelat en viktig roll i Iran, utan den hade inte shahen tvingats från makten 1979. Minnet av den revolutionen är en viktig orsak till att det är troligt att arbetarrörelsen kan komma att vara en av de samhällskrafter som störtar den nuvarande diktaturen – om man har gjort revolution en gång kan man göra det igen. En annan explosiv faktor i Iran är befolkningens ungdom, sju av tio iranier är under 30.⁶⁷ Kombinationen av hög arbetslöshet, en vardag styrd av strikta religiösa normer och en stor andel unga som har små chanser att kunna hitta passande arbete och bostad utgör en explosiv blandning. Det verkar också som om den nuvarande s.k. arabiska våren⁶⁸ har inspirerat denna generation till att göra uppror mot mullornas välde. CIA uppger att *“In mid-February 2011, opposition activists conducted the largest antiregime rallies since December 2009, spurred by the success of uprisings in Tunisia and Egypt. Protester turnout probably was at most tens of thousands and security forces were deployed to disperse protesters. Additional protests in March 2011 failed to elicit significant participation largely because of the robust security response, although discontent still smolders.”*⁶⁹ Med bakgrund av dessa fakta är det svårt att dra någon annan slutsats än den att den iranska regimens dagar är räknade. Det kan dröja ett par månader, ett år, fem år innan den iranska befolkningen lyckats få bort mullorna från makten; det är omöjligt att exakt avgöra tidpunkten. De många uppror som präglade Mellanöstern de senaste månaderna har dock tydligt visat att regimer som ansetts betydligt mer stabila än den iranska fallit inom loppet av veckor eller till och med dagar. Också i Teheran kommer det att bli vår igen.

---

tvinga fram islamiskt beteende på gatorna och till och med i hemmen. Man kan räkna med att de kan skingra en demonstration och ställa upp i full styrka vid demonstrationer till stöd för regeringen”. Citat ur Hooman Majd, "Irans dubbla ansikte", 2008, sid. 33.

⁶⁷ Svenska ambassaden i Teheran, http://www.swedenabroad.com/Page_25590.aspx, citerat 20/4 2011.

⁶⁸ Nu är visserligen Iran inget arabiskt land men geografi, historia och kultur binder samman hela Mellanöstern.

⁶⁹ CIA World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>, citerat 27/7 2011.

Mot ljusare tider? – Arbetarrörelsen i Israel

Israel⁷⁰ grundades 1948 av sekulära judiska nationalister, dessa nationalister var också influerade av vissa socialistiska idéer och kom därför att kallas "arbetarsionister".⁷¹ Arbetarsionismen satte alltid nationen Israels intressen framför arbetarklassens, nationalismen var ständigt överordnad socialismen. Författaren Jändel skriver apropå det israeliska arbetarpartiet, en av arbetarsionismens bastioner, att *"Grundtanken i den framväxande socialistiska konstruktivismen, som partiet propagerade för, var att arbetarrörelsen skulle ta ansvaret för skapandet av ett nytt nationellt samhälle och bygga det från grunden, men i samarbete med den sionistiska bourgeoisien. Det innebar att den nationella målsättningen blev överordnad det universella socialistiska målet, en strategi som borgade för skapandet av staten Israel möjliggjordes, men som på sikt försvagade arbetarrörelsen."*⁷² Ett exempel på detta är att Israels fackföreningsrörelse Histadrut vägrade att acceptera palestinska⁷³ arbetare som fullvärdiga medlemmar fram till år 1958.⁷⁴ För Israels arbetarrörelse har alltid nationens intressen, och inte klassens, kommit i första rummet.⁷⁵

De politiker som grundade Israel, som exempelvis David Ben-Gurion och Golda Meir, var nästan samtliga arbetarsionister. Genom den fackliga centralorganisationen Histadrut, jordbrukskollektiven kibbutzerna samt Arbetarpartiet hade arbetarsionisterna i princip monopol på den politiska, ekonomiska och kulturella utvecklingen i Israel under två decennier. 1967 inträffade det dock något som kom att ha avgörande konsekvenser för arbetarsionismen samt för staten Israel. I sexdagarskriget vann Israel en klar seger mot Egypten, Jordanien och Syrien med resultatet att man kom att erövra och ockupera Golanhöjderna, Gazaremsan, Västbanken och Östra Jerusalem. Erövringarna stärkte den religiösa högern i Israel, som ansåg att krigslyckan var ett tecken på Guds existens, och hade också en avgörande inverkan på utformningen av Israels ekonomi. Jändel skriver *"Som en följd av sexdagarskriget ockuperade nu för första gången Israel stora landområden till största delen befolkade av palestinier."*

---

⁷⁰ Detta avsnitt kommer av utrymmesskäl endast att behandla arbetarrörelsen i Israel, inte den palestinska arbetarrörelsen i de ockuperade områdena.

⁷¹ Med sionist menas här "judisk nationalist". Se Richard Jändel, "Kibbutzen från utopi till verklighet", 2007, sid. 187.

⁷² Citat ur Jändel 2007, sid. 76.

⁷³ Ca tjugo procent av Israels medborgare består av palestinier medan omkring sjuttiofem procent är judisk. Denna grupp går under olika beteckningar i litteraturen men kommer här att kallas "israeliska palestinier". Landguiden Israel, <http://landguiden.lund.se/Lander/Asien/Israel/Befolkning-Sprak.aspx>, citerat 10/4 2011.

⁷⁴ Isabell Schierenbeck, "Det splittrade Israel?", 2006, sid. 25.

⁷⁵ Schierenbeck, 2006, sid. 52-54.

Dessa kom att utgöra en billig arbetskraft som utnyttjades i det nya ekonomiska system som kom att växa fram under 1970-talet. I stället för att som tidigare knyta landets utveckling i första hand till statligt, fackföreningsägda eller arbetarägda företag var det nu kapitalismen som fick ett allt större spelrum... Den nya ekonomiska politiken ledde ofelbart till drastiskt ökade klasskillnader i kombination med sociala och etniska motsättningar.”⁷⁶ Efter 1967 har det politiska initiativet legat hos Israels höger, i resten av världen skulle det dröja till 70-talets slutår innan nyliberalismen på allvar började göra sig gällande. Det betyder att Israel är ett land där vänstern och arbetarrörelsen varit försvagad längre tid än i andra jämförbara länder.

Högern gör om Israel

I detta ideologiska klimat fick arbetarsionisterna allt svårare att styra det israeliska samhället dit man ville. Det var uppenbart att högern på allvar började utmana många av de ideologiska fundament på vilka Israel hade grundats. Valsegern för Menachem Begin och Likud 1977 enbart bekräftade den nedåtgående trenden. Det skulle dock dröja fram till mitten av 90-talet innan den israeliska ekonomin hade bytt skepnad från en där fackföreningsrörelsen och staten dominerade till den nyliberala ordning som vi känner igen från övriga västvärlden. Fram till dess var arbetarrörelsen fullkomligt dominerande i Israels ekonomiska och sociala liv. Centralorganisationen Histadrut drev många av Israels största företag och hade t.o.m. monopolställning när det kom till vissa varor. Forskaren Gil Shaal skriver *“At times, the Labour sector accounted for a quarter of Israel's GNP and in certain industries, its companies were either a monopoly or the leading enterprises.”⁷⁷* Histadrut inte bara ägde och drev stora delar av det israeliska näringslivet, organisationen täckte i princip medlemmarnas samtliga behov från vaggan till gravan. Hälsöförsäkring, garanterade dagisplatser, billiga bostäder, äldreomsorg och pensionsförsäkring var ett par av de förmåner medlemmar av Histadrut hade tillgång till.⁷⁸ 1990 då Histadrut varit tillbakaträngd under många år var fortfarande över trettiofyra procent av israelerna organiserade i centralorganisationen. I dag ligger siff-

---

⁷⁶ Citat ur Jändel, 2007 sid. 162

⁷⁷ Citat ur Gil Shaal, "The rise and fall of the Israeli Labour movement: part one", Contemporary review, feb. 2000,

http://findarticles.com/p/articles/mi_m2242/is_1609_276/ai_60070692/pg_5/?tag=mantle_skin;content, citerat 10/4 2011.

⁷⁸ Shaal 2000,

http://findarticles.com/p/articles/mi_m2242/is_1609_276/ai_60070692/pg_4/?tag=mantle_skin;content, citerat 10/4 2011.

ran på tolv procent.⁷⁹ Histadruts "fall" kom med förstatligandet av sjukvårdssystemet i mitten av 90-talet, en service som tidigare getts av organisationen.⁸⁰ Efter denna förändring kom organisationen att tappa radikalt i medlemmar och kraft. Efter den nyliberala revolution som Israel gått igenom de senaste 25 åren har ojämlikheten exploderat, Israel har i dag en ginikoefficient på 0,39.⁸¹ I Landguiden för Israel kan man läsa att "*nedskärningarna i välfärdssystemen bidrog till att göra Israel till ett av de länder i västvärlden som hade de djupaste klyftorna mellan fattiga och rika.*"⁸² Till början av 90-talet fungerade den palestinska befolkningen på Västbanken och Gazaremsan som en "industriell reservarmé" i Israel men regeringen har nu i praktiken strypt dessa palestiniers tillgång till den israeliska arbetsmarknaden. I stället har man öppnat upp landet för asiatiska gästarbetare vilka nu uppgår till tio procent av arbetskraften eller 300 000 personer. Detta har inneburit en press nedåt på arbetarklassens löner samt att arbetslösheten stigit, mer markant bland israeliska palestinier än bland judar.⁸³

Arbetarsionismens kris

En viktig förklaring till "arbetarsionismens nedgång" är motsättningarna mellan ashkenasiska och mizrahi-judar i Israel. Ashkenasiska judar kallas de judar som kom till Israel från Europa medan mizrahi-judar är de som kommit från olika länder i Afrika och Mellanöstern. Den israeliska arbetarrörelsen skapades av ashkenasiska judar och det är sådana som kommit att inneha majoriteten av ledningspositionerna inom alla arbetarsionistiska institutioner samt generellt i det israeliska samhället. Ashkenasiska judar är bättre utbildade, har bättre arbeten, bor bättre samt har högre inkomster än mizrahi-judar i Israel. Ett sätt för mizrahi-judarna att uttrycka sitt missnöje med detta faktum har varit att vända sig till den israeliska högern.⁸⁴ Likud har burits upp av mizrahi-judar alltsedan valsegern 1977.⁸⁵ Ashkenasiska judar är ofta sekulära medan mizrahi-judarna generellt sett är betydligt mer religiösa. En tydlig indikator på distansen mellan de båda grupperna är att färre än tjugo procent av

---

⁷⁹ Jändel 2007, sid. 203.

⁸⁰ Landguiden Israel, <http://landguiden.lund.se/Lander/Asien/Israel/Sociala-Forhallanden.aspx>, citerat 10/4 2011.

⁸¹ CIA World Factbook, Israel, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/is.html>, citerat 10/4 2011.

⁸² Citat ur Landguiden Israel, <http://landguiden.lund.se/Lander/Asien/Israel/Sociala-Forhallanden.aspx>, citerat 10/4 2011.

⁸³ Landguiden Israel, <http://landguiden.lund.se/Lander/Asien/Israel/Arbetsmarknad.aspx>, citerat 10/4 2011.

⁸⁴ Jändel 2007, sid. 199, 200.

⁸⁵ Schierenbeck 2006, sid. 67.

mizrahi-judarna gifter sig med en ashkenasisk jude.⁸⁶ I Israel bärs därför arbetarrörelsen och arbetarsionismen upp av en sekulär medelklass medan arbetarklassen till stor del röstar på högern och ofta är religiös.⁸⁷

Arbetarpartiet

Arbetarpartiet fick femtio procent eller fler av rösterna i samtliga val fram till 1969. Arbetarpartiet satt vid regeringsmakten från Israels grundande fram till Likuds valseger 1977. Sedan dess har Arbetarpartiet haft det betydligt svårare. Man har ingått i koalitionsregeringar med Likud vid tillfällena, detta gäller 1984-1990, 2001-2002, 2005 samt från 2009 till 2011.⁸⁸ 1992-1996 samt 1999-2001 var man också i regeringsställning. De senaste tio åren har partiet snabbt tappat i inflytande. I valet 2009 fick det enbart 13 platser i Knesset vilket innebar att partiet reducerats till landets fjärde största i storlek.⁸⁹ I februari i år förkunnade partiets ledare Ehud Barak att han lämnade Arbetarpartiet med fem av dessa parlamentariker för att bilda ett nytt parti. Detta lämnar partiet med en representation av åtta ledamöter i Knesset som sammanlagt har 120 platser. De israeliska palestinierna brukade rösta på Arbetarpartiet men har under de senaste 20 åren övergett partiet för olika arabiska partier i Knesset.⁹⁰

Kibbutzrörelsen

Tanken med kibbutzer var att skapa en socialistisk livsstil för kollektivets medlemmar. Barnuppfostran var gemensam, man åt tillsammans i kollektivets matsal, cheferna valdes gemensamt och hade inte några ekonomiska fördelar av detta. Eftersom kibbutzen var gemensam egendom kunde man som medlem i jordbrukskollektivet inte sälja eller testamentera sin lägenhet på kibbutzen. Kibbutzmedlemmen betalade ingenting för mat, värme, vatten, elektricitet, sjukvård, utbildning eller äldreomsorg. Kollektivets medlemmar uppbar inte någon lön utan tog medel från kollektivets kassa när de behövde detta, exempelvis för att besöka en konsert inne i staden. För att upprätthålla den sociala jämlikheten bland kollektivets medlemmar var det inte tillåtet för dessa att ta emot gåvor av större värde, Jändel nämner

---

⁸⁶ Schierenbeck 2006, sid. 55.

⁸⁷ Schierenbeck 2006, sid. 134.

⁸⁸ Landguiden Israel, <http://landguiden.lund.se/Lander/Asien/Israel/Politiskt-System.aspx>, citerat 10/4 2011.

⁸⁹ Landguiden Israel, <http://landguiden.lund.se/Lander/Asien/Israel/Aktuell-Politik.aspx>, citerat 10/4 2011.

⁹⁰ Landguiden Israel, <http://landguiden.lund.se/Lander/Asien/Israel/Politiskt-System.aspx>, citerat 10/4 2011.

som exempel på en sådan gåva en bil.⁹¹ Under 80-talet drabbades stora delar av kibbutzrörelsen av omfattande ekonomiska problem. Också ideologiskt blev kibbutzrörelsen allvarligt utmanad av nyliberala tankeströmmar som blev allt starkare i Israel under decenniet. Under de senaste tjugo åren har därför många kibbutzer kommit att röra sig från mer egalitära idéer till att fungera mer efter marknadsekonomiska regler. Bostäder hyrs ut till personer som inte är medlemmar, kollektivets matsalar drivs av privata näringsidkare, kibbutzföretag har introducerats på börsen i Tel Aviv.⁹² I dag kan man på många kibbutzer köpa, sälja och ärva kollektivets bostäder och sådant som förr täcktes av det gemensamma (exempelvis el, telefoni, resor) måste nu betalas av varje kibbutzmedlem.⁹³

Försvarsmakten och arbetarsionismen

Precis som i Turkiet har försvarsmakten spelat en viktig politisk roll i landet sedan statens grundande. Försvarsmakten grundades av ashkenasiska arbetarsionister och var en bas för denna typ av sionism fram till 1982 då Israel invaderade Libanon. Arbetarsionistiska israeler slutade då se armén som en positiv kraft i samhället och började i stället ifrågasätta vad landets försvarsmakt ägnade sig åt. Prestigen i att inneha militära poster gick ned och arbetarsionistiska ashkenasiska judar kom allt mer att ersättas av religiösa mizrahi-judar i försvarsmakten. Denna process accelererade i och med att den första intifadan bröt ut 1987. Forskarna Gershon Shafir och Yoav Peled skriver *"After the Lebanon war and during the intifada the composition of volunteer units and of the officer corps, especially, began to change: the percentage of Mizrahi and national-religious youth increased, while the traditional source of volunteers from the LSM's co-operative settlements began to dry up."*⁹³ I en artikel i den israeliska dagstidningen Haaretz tidigare i sommar uttrycks stor oro för den växande religiösa extremismen inom landets väpnade styrkor. Det som främst framstår som bekymmersamt är den ökande diskrimineringen av kvinnor inom armén samt att tiotusentals israeliska soldater vägrar implementera militära beslut om dessa strider mot deras religiösa övertygelser. Som ett exempel på det senare kan nämnas att Israel var tvunget att sätta upp

---

⁹¹ Jändel 2007, sid. 164-170.

⁹² Jändel 2007, sid. 209-211.

⁹³ Jändel 2007, sid. 211.

⁹³ Citat ur Gershon Shafir/Yoav Peled, "Being Israeli – The dynamics of multiple citizenship", 2002, sid. 237-238. LSM ska läsas som "Labour sionist movement".

en speciell militär styrka för att genomföra utrymningen av Gazaremsan 2005 eftersom många soldater inom de reguljära styrkorna nekade till att utrymma religiösa bosättare från det palestinska territoriet.⁹⁵ Försvarsmakten har alltså gått från att vara en bastion för den israeliska vänstern till att i högre grad domineras av högerorienterade israeler, ofta med religiösa övertygelser. Försvarsmakten kan därför inte längre anses vara en del av det arbetar-sionistiska etablissemanget.

Den israeliska arbetarrörelsen inför framtiden

Det är omöjligt att förneka att Israels arbetarrörelse sedan decennier tillbaka befinner sig i en djup kris. Misslyckandena är många; man har tappat mizrahi-judarna till den religiösa högern och de israeliska palestinierna till olika arabiska partier, och man lyckades aldrig sätta upp något motstånd mot nedmonteringen av välfärdsstaten och den egna rörelsens dominerande ställning på det ekonomiska och sociala området under 80- och 90-talen. Det allvarligaste problemet var och förblir dock det faktum att rörelsen inte lyckats utveckla något reellt alternativt program till det som presenteras av Likud och det nya högerpartiet Kadima. För bara ett par månader sedan var därför den enda rimliga prognosen att Israels arbetarrörelse även fortsättningsvis skulle komma att föra en tynande tillvaro. Den "arabiska våren" och framförallt revolutionen i Egypten har dock förändrat allt detta och på allvar fört tillbaka vänstern och arbetarrörelsen i politikens absoluta centrum. Inspirerade av demonstranterna på Tahrirtorget har studenter, fackföreningsaktivister, överlevare från Förintelsen, ungdomar, läkare, socialarbetare och småbarnsföräldrar gått samman för att protestera mot de orimliga levnadsvillkoren i dagens Likudstyrda Israel. Det hela började med att ungdomar och studenter i Tel Aviv satte upp tältläger i centrum av staden för att protestera mot de oerhört höga bostadspriserna i landet. Dessa tältläger kom snabbt att spridas till en mängd städer över hela Israel. Rörelsen blev snabbt större och bredare, kraven på billigare bostäder övergick snart i rop på social rättvisa och en rimligare fördelning av landets resurser.⁹⁶

---

⁹⁵ <http://www.haaretz.com/print-edition/features/full-integration-of-women-into-idf-would-be-good-for-israel-s-security-1.374356>, citerat 27/7 2011.

⁹⁶ <http://www.haaretz.com/news/national/tens-of-thousands-march-in-tel-aviv-to-protest-housing-shortage-high-rent-prices-1.374871>, citerat 3/8 2011, <http://www.haaretz.com/news/national/could-israel-s-middle-class-spearhead-a-national-revolution-1.374735>, citerat 3/8 2011, <http://www.haaretz.com/news/national/some-200-housing-protesters-block-road-opposite-netanyahu-s-residence-in-jerusalem-1.375231>, citerat 3/8 2011.

"Welfare state now" och "We want justice, not charity"⁹⁷ är några av de slagord som demonstranterna använde. Demonstranterna började snart organisera protestmarscher under lördagarna med krav på ett utvecklande av välfärdsstaten och mot den ökande sociala ojämlikheten i landet. Demonstrationerna samlade över 150 000 israeler i 12 olika städer i slutet av juli månad⁹⁸ och över 300 000 i hela Israel den första lördagen i augusti.⁹⁹ Något liknande har inte skett i Israel på decennier och innebär givetvis en oerhörd chans för arbetarrörelsen att flytta fram sina positioner och sätta ett större avtryck i samhällsdebatten. Det är nyliberalismen som stora delar av Israels befolkning tar avstånd från nu, den samhällsutveckling som präglat landet sedan slutet av 70-talet. Denna rörelse kan givetvis rinna ut i sanden (vilket exempelvis skedde med den stora antikrigsrörelse som samlade många miljoner människor i demonstrationer i februari 2003 mot det kommande Irakkriget). Spontana rörelser behöver fångas upp och organiseras i etablerade organisationer för att kunna resultera i större samhällsförändringar på sikt. Trots dessa reservationer kan man dock klart konstatera att sommarens protester och demonstrationer öppnat upp möjligheter för israeliska arbetarrörelsen som ingen hade kunnat drömma om för bara ett par månader sedan. I Tel Aviv talar ungdomarna och studenterna som slagit läger på Rothschild Boulevard om Tahrir och Egypten. Det är i sig en revolution i ett land där Israel–Palestina-konflikten totalt dominerat den politiska agendan i decennier.

I revolutionens stormvindar, arbetarrörelsen i Egypten

1952 kom en grupp högre militärer till makten i Egypten genom en statskupp. De kallade sig "De fria officerarna". De hade inget enhetligt program, en del av dem sympatiserade med politisk islam, några av dem med vänstern, ytterligare andra hade enbart vaga idéer om att försvara den egna yrkeskårens intressen. Det de hade gemensamt var att de var mycket missnöjda med att landet i praktiken fortfarande var en brittisk koloni¹⁰⁰ och de hyste alla en stark misstro mot den egyptiska elit som i samarbete med britterna länge styrde landet. Ut-

---

⁹⁷ Citat från <http://www.haaretz.com/news/national/some-200-housing-protesters-block-road-opposite-netanyahu-s-residence-in-jerusalem-1.375231>, 3/8 2011.

⁹⁸ <http://www.haaretz.com/news/national/organizers-of-israeli-housing-protest-call-on-netanyahu-to-engage-in-dialogue-1.376236>, citerat 3/8 2011 och <http://www.haaretz.com/print-edition/news/150-000-protesters-take-to-streets-around-the-country-calling-for-reform-of-welfare-state-1.376144>, citerat 3/8 2011.

⁹⁹ <http://www.haaretz.com/news/national/a-day-after-300-000-march-for-social-justice-netanyahu-government-pledges-change-1.377388>, citerat 7/8 2011.

¹⁰⁰ Formellt sett blev Egypten självständigt 1922 men i realiteten hade britterna ett betydande inflytande över politiken fram till "De fria officerarnas" statskupp 1952.

klassningen av den egyptiska armén under kriget mot Israel 1948 hade politiserat dessa officerare och fått dem att agera.¹⁰¹

”De fria officerarna” under ledning av Gamal Abdel Nasser slängde ut briter ur Egypten och avskaffade monarkin. De genomförde också en jordreform och 1956 nationaliserade de Suezkanalen. De ledde en industrialisering av Egypten och genomdrev en ny ekonomisk politik som resulterade i att såväl arbetslösheten som inflationen sjönk dramatiskt.¹⁰² Samtidigt som ”De fria officerarna” övertog en del av den politiska vänsterns idéer bekämpade de den inhemska arbetarrörelsen, framförallt landets fackföreningsrörelse.¹⁰³ Med rätta fruktade officerarna rörelser som kunde komma att utmana dem om makten i landet. De egyptiska officerarnas ideologi kom att bli känd som ”arabisk socialism” och fick stort genomslag i arabvärlden. Wilhelm Agrell beskriver den med orden *”som ideologi är den närmast förankrad i medelklassens värderingar. Den är starkt antikolonialistisk men samtidigt antikommunistisk... Kännetecknande är också att den arabiska socialismen satte officerskåren i centrum som den viktigaste politiska kraften och vars historiska kall var att axla ansvaret för att föra nationerna ut i ljuset.”*¹⁰⁴

Nasser kom att bli den första ledaren för ”De fria officerarna”. Trots att Nasser lät fängsla, tortera och döda många aktivister inom fackföreningsrörelsen och den politiska vänstern¹⁰⁵ var han enormt populär bland den egyptiska allmänheten och det var inte enbart den statliga repressionen som försvagade den oberoende arbetarrörelsen under dessa år utan också det faktum att många inom denna kände stor sympati för ”De fria officerarna” som hade lyckats göra Egypten till en självständig nation och genomfört en radikal jordreform. Början på slutet för ”nasserismen/arabiska socialismen” kom 1967 med sexdagarskriget då Israel utklassade den egyptiska armén och ockuperade Sinai. Nasser dör först tre år senare men sexdagarskriget innebar att den egyptiska allmänheten för första gången sedan 1952 började ifrågasätta den militära regimens kompetens och förmåga att styra landet. 1968 gick såväl arbetare som studenter ut i demonstrationer och strejker mot officerarna vilka bemöttes

---

¹⁰¹ Per Björklund, ”Arvet efter Mubarak”, 2011, sid. 137-145.

¹⁰² Tarek Osman, ”Egypt on the brink”, 2010, sid. 48.

¹⁰³ Björklund 2011, sid. 147-151

¹⁰⁴ Citat ur Agrell 1979, sid. 10-11.

¹⁰⁵ Björklund 2011, sid. 182 och Osman 2010, sid. 59.

med våld; tiotals dödades och hundratals sårades. När Nasser dör 1970 kantas begravningståget av sex miljoner sörjande egypter men det är en stukad och besegrad ledare som förs till sista vilan, inte hjälten från före sexdagarskriget.¹⁰⁶

Sadaterans nyliberala experiment

Den som kom att ersätta Nasser 1970 var den dåvarande vicepresidenten Anwar al-Sadat. Sadat stod klart till höger om Nasser och vid hans makttillträde sker en rejäl politisk kursförändring. Under Nasser var inte enbart Kommunistpartiet och fackföreningsrörelsen utsatt för statlig repression, detsamma gällde även det "muslimska brödrskapet". Anledningen till repressionen var tvåfaldig: för det första innebar all form av självständig politisk organisering ett hot mot regimen, för det andra bestod Brödrskapets ledning till stor del av rika jordägare som absolut inte ville se någon radikal jordreform i landet.¹⁰⁷ När Sadat förde Egypten högerut var han i behov av en ny ideologi, "nasserismen" ersattes av politisk islam. Ett år efter sitt makttillträde såg Sadat till att Egyptens konstitution slog fast att islam var statsreligion och att landets lagar skulle vara förenliga med islam. Den styrande kretsen kring Sadat försökte nu på alla sätt underblåsa politisk islam som ett verktyg i kampen mot vänstern som framför allt var stark på universiteten i Kairo och Alexandria.¹⁰⁸ Journalisten Per Björklund skriver *"Fängslade medlemmar av Brödrskapet frigavs eller fick återvända från sin exil i Saudiarabien. Rörelsens tidning al-Dawa fick spridas fritt över hela landet, samtidigt som många vänsteraktivister och fackliga medlemmar fängslades. Samtidigt kunde nya och betydligt mer militanta organisationer som Islamiska Jihad – där Ayman al-Zawahiri var en ledande medlem – och Jamaat al Islamiyya... rekrytera anhängare mer eller mindre fritt."*¹⁰⁹

Sadat påbörjade 1974 ett nyliberalt ekonomiskt program kallat "al-infatih". Målet var att gå ifrån Nasserepokens sociala reformer och betydande statliga styrning av Egyptens ekonomi. Sadat lät de privatiserade delarna av ekonomin gå till vrakpriser till tidigare höga militärer eller byråkrater inom säkerhets- och underrättelsetjänsten. På så sätt byggde regimen upp en borgerlighet bestående av en tidigare militär elit med mycket starka band till den regerande klassen. Denna klass hade ett direkt intresse av att regimen satt kvar eftersom den

---

¹⁰⁶ Osman 2010, sid. 41-77, Björklund 2011, sid. 170-195.

¹⁰⁷ Björklund 2011, sid. 148-149 samt 234-235.

¹⁰⁸ Björklund 2011, sid. 235-236.

¹⁰⁹ Citat ur Björklund 2011, sid. 236.

kommit till makten genom korruption och ohederliga allianser. När det sociala skydds nätet monterades ned och besparingar inom den offentliga sektorn genomdrevs ökade snabbt fattigdomen och klassklyftorna i Egypten. I rask takt började landets unga manliga befolkning att emigrera till de starka oljeekonomierna i Golfregionen för att försörja sina familjer hemma i Egypten. Över tre miljoner egyptier åkte till dessa länder mellan 1974 och 1985 för att finna arbete.¹¹⁰ Denna politik ledde till mycket starka spänningar i det egyptiska samhället och ett omfattande missnöje med regimen. 1977 skakades landet av ett stort "hungeruppror", Sadats styrkor fick döda fler än 800 människor för att få ett slut på demonstrationerna.¹¹¹

Trots att Sadat radikalt stärkt islams roll i Egypten och 1980 t.o.m. sett till att landets författning föreskrev att sharia skulle gälla i landet mördades han av muslimska extremister 1981.¹¹² Han ersätts av Hosni Mubarak, hans vicepresident. Under Mubarak fortsatte Egypten på den väg som landet slagit in på under Sadat. Den nyliberala politiken fördjupades, landet blev alltmer präglad av islam samtidigt som staten genom repression såg till att Brödraskapet och arbetarrörelsen hölls under kontroll. Klassklyftorna fortsatte att fördjupas samtidigt som landets elit levde under villkor som den egyptiska allmänheten enbart kunde drömma om. Egyptens militära apparat behandlades av maktpolitiska skäl på ett mycket annorlunda sätt från den övriga offentliga sektorn. 1,3 miljarder dollar i militärt bistånd från USA varje år såg till att regimen inte utmanades från det hållet.¹¹³ Så såg det ut till mitten av 00-talet då landets arbetarrörelse på allvar börjar göra sig gällande igen.

00-talet och den egyptiska arbetarrörelsens återuppväckande

När vi kommer till det första decenniet av det nya millenniet finner vi ett Egypten i en djup kris. 2007 är 1,4 miljoner egyptier anställda av polisen, säkerhetstjänsten och de centrala säkerhetsstyrkorna. Kostnaden för dem är högre än kostnaden för landets offentliga sjukvård. Deras enda arbetsuppgift består i att hålla Mubarak och hans klick kvar vid makten, till polisen vänder sig ingen egyptier som blivit utsatt för brott.¹¹⁴ Lågt räknat är var fjärde

---

¹¹⁰ Osman 2010, sid. 115-123.

¹¹¹ Landguiden Egypten, <http://landguiden.se/Lander/Afrika/Egypten/Modern-Historia.aspx>, 17/4 2011.

¹¹² Landguiden Egypten, <http://landguiden.se/Lander/Afrika/Egypten/Modern-Historia.aspx>, 17/4 2011.

¹¹³ Björklund 2011, sid. 32.

¹¹⁴ Björklund 2011, sid. 35.

egyptier arbetslös och i mer än femtio procent av hushållen fungerar inte avloppen.¹¹⁵ 2006 deltar över tio procent av befolkningen i "The Green-card lottery" vilket förser vinnarna med ett permanent uppehållstillstånd i USA.¹¹⁶ Ginikoefficienten ligger på 0,34.¹¹⁷

Mot denna bakgrund är det inte så märkligt att egyptierna till sist fick nog och i februari 2011 störtade Mubarak från makten i en fredlig revolution. Det första tecknet på att något höll på att hända kom i december 2006 då 30 000 arbetare på en textilfabrik i Mahalla gick ut i vild strejk, något som inte hänt i Egypten på mer än ett decennium.¹¹⁸ Avsaknaden av strejker förklaras av att dessa i realiteten var förbjudna men 20 år av sjunkande reallöner ledde till att arbetarna fick nog och struntade i förbudet. Strejken blev framgångsrik och följdes därför snabbt av fler i Egypten.¹¹⁹ Året efter strejken i Mahalla hade antalet fackliga protestaktioner mer än fördubblats i jämförelse med 2006, dessutom pågick de längre tidsperioder och samlade ett större antal arbetare.¹²⁰ Protesterna begränsade sig inte enbart till att röra frågor som priser eller löner utan kom snabbt att även rikta sig mot regimen. Forskaren Osman skriver i sin studie över Egypten att "*The 2005-9 period witnessed hundreds of riots, in which demonstrators often tore down billboard images of the president. Many writers, whether prominent in leading opposition newspapers or anonymous in student magazines across the country, accused him of being the cause of 'our backwardness' and 'the protector of the powerful and corrupt'.*"¹²¹

Svaret från regimen var det vanliga: ökad repression. Deltagare i protesterna misshandlas, fängslas, torteras, dödas. Trots detta växer proteströrelsen hela tiden; 2008 skakas Mubarak av omfattande uppror då matpriserna i Egypten och många andra länder stiger drastiskt. När finanskrisen slår till senare samma år fördjupas krisen och med den strejk- och proteströrelsen.¹²²

---

¹¹⁵ Björklund 2011, sid. 111 och sid. 31.

¹¹⁶ Osman 2010, sid. 198.

¹¹⁷ CIA World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/eg.html>, citerat 23/4 2011.

¹¹⁸ Björklund 2011, sid. 52.

¹¹⁹ Björklund 2011, sid. 55.

¹²⁰ Björklund 2011, sid. 56.

¹²¹ Citat ur Osman 2010, sid. 186.

¹²² Björklund 2011, sid. 30.

I Egypten har det i decennier funnits fackförbund som kontrollerats av regimen och en tändande gnista till de senaste årens fackliga strejkrörelse är att regeringen 2006 helt riggade de fackliga valen vilket tvingade arbetarna att organisera sig i nya, oberoende fackliga organisationer om de på något sätt skulle försvara sina egna intressen. En annan utlösande orsak är att privatiseringarna av industrin skjutit fart under senare år. Vid privatiseringar reduceras vanligtvis arbetskraften, löneförmåner dras in och anställningstryggheten försvinner.¹²³ Detta års revolution sker alltså i ett land som under flera år sett strejker, demonstrationer och protester mot Mubarak-regimen, inte enbart av arbetare utan även av exempelvis demokratiaktivister.

Revolution 2011

Den direkt utlösande orsaken till den egyptiska revolutionen var störtandet av Tuniens diktator Ben Ali vilket visade folken i arabländerna att det var möjligt att bli av med de tyranner som styr regionen i decennier. Revolutionen startade den 25 januari då tiotusentals personer gick ut i demonstrationer över hela landet. Först handlade kraven om höjda minimilöner och att undantagslagarna skulle tas bort men snart kom kravet att bli att Mubarak måste lämna makten. Under sammanlagt arton dagar kom miljoner människor att demonstrera, strejka och drabba samman med regimen säkerhetsstyrkor för dessa krav. Den 11 februari tvingade protesterna bort Mubarak från makten.¹²⁴ Det var en spontan revolution, varken Muslimska brödrskapet eller strejkrörelsen ledde den. Mubarak efterträddes av "De väpnade styrkornas högsta råd", en församling med höga militärer. Händelseutvecklingen sedan dess pekar på att Egyptens försvarsmakt kluvits i två delar där eliten i praktiken önskar behålla så mycket som möjligt av status quo från Mubarakeran medan många lägre officerare sympatiserar med revolutionen. Den brittiske utrikeskorrespondenten Robert Fisk rapporterade från revolutionens Kairo den 11 februari att *"The critical moment came on the evening of 30 January when, it is now clear, Mubarak ordered the Egyptian Third Army to crush the demonstrators in Tahrir Square with their tanks after flying F-16 fighter bombers at low level over the protesters. Many of the senior tank commanders could be seen tearing off their headsets – over which they had received the fatal orders – to use their mobile phones. They were, it now transpires, calling their own military families for advice. Fathers who had*

---

¹²³ Uppgifter från intervju med Björklund, Stockholm, 31/1 2011.

¹²⁴ Björklund 2011, sid. 316-331 och sid. 21.

spent their lives serving the Egyptian army told their sons to disobey, that they must never kill their own people."¹²⁵

Två veckor senare rapporterar Per Björklund att det nu styrande militära rådet förbjudit aktioner som skadar Egyptens ekonomi, bland annat strejker. Att enbart propagera för sådana aktioner ska kunna resultera i ett fängelsestraff på ett år.¹²⁶ Vad dessa två rapporter berättar är att det finns en splittring inom den militära apparat som i dag styr Egypten där vissa uppenbart sympatiserar med den gamla Mubarak-regimen och vill förändra så lite som möjligt medan en del sympatiserar med den nyss genomförda revolutionen och vill bryta helt med det gamla. Intrycket förstärks av det faktum att officerare den 8 april förenat sig med demonstranter på Tahrir-torget som bland annat krävt att det militära rådet lämnar makten till civila makthavare samt att de politiska fångar som fängslades under revolutionen omedelbart försätts på fri fot.¹²⁷ Den militära falang som styr Egypten för tillfället och som anstränger sig för att strypa revolutionen utmanas av Egyptens arbetarrörelse, socialister och liberaler. Den 27/5 demonstrerade tiotusentals egyptier över hela landet med krav på att alla de som fängslats under revolutionen skulle släppas, att lönerna skulle höjas samt att "De väpnade styrkornas råd" skulle presentera datum för det val som det har lovat skall hållas i höst. Såväl den militära ledningen som Muslimska brödrskapet tog avstånd från demonstrationerna.¹²⁸ Tiotusentals gick också den 8/7 ut i protest mot att revolutionen avstannat och att inga militärer och poliser dömts för massakrerna under revolutionens inledande skede. Till de demonstrationerna hade dock Brödrskapet insett att det var otaktiskt att inte närvara och anslöt sig därför till protesterna.¹²⁹

---

¹²⁵ Citat ur Robert Fisk, "As Mubarak clings on...What now for Egypt?", <http://www.independent.co.uk/opinion/commentators/fisk/robert-fisk-as-mubarak-clings-on-what-now-for-egypt-2211287.html>, citerat 21/4 2011.

¹²⁶ Björklund, <http://kairotillvarlden.blogspot.com/search?updated-max=2011-03-24T10%3A09%3A00-07%3A00&max-results=7&reverse-paginate=true>, citerat 20/4 2011.

¹²⁷ Björklund, <http://kairotillvarlden.blogspot.com/search?updated-max=2011-04-12T23%3A08%3A00-07%3A00&max-results=7>, citerat 27/4 2011.

¹²⁸ <http://kairotillvarlden.blogspot.com/search?updated-max=2011-07-05T07%3A56%3A00-07%3A00&max-results=7&reverse-paginate=true>, citerat 1/8 2011.

¹²⁹ <http://www.haaretz.com/news/middle-east/thousands-of-egyptians-flood-cairo-streets-demanding-justice-and-democracy-1.372193>, citerat 1/8 2011.

Den egyptiska arbetarrörelsen inför framtiden

Den egyptiska arbetarrörelsens framtid beror givetvis mycket på vilken militär falang som kommer att gå vinnande ur striden samt hur mycket inflytande Muslimska brödrskapet kommer att få. Brödrskapet är visserligen inte de fundamentalistiska extremister som de ibland utmålas som i västerländska massmedia¹³⁰ men det är en värdekonservativ rörelse som försöker stoppa den pågående revolutionen och som i kampen mellan arbete och kapital alltid ställt sig på kapitalets sida. "De väpnade styrkornas råd" verkar för tillfället göra sitt bästa för att stärka just Brödrskapet i kampen mot de ungdomar, studenter och arbetare som fick bort Mubarak från makten och som underströk revoltens sekulära natur.¹³¹ Den svenska utrikeskorrespondenten Cecilia Uddén rapporterade den första juni i år från Kairo att Muslimska brödrskapet lojalt har slutit upp bakom försvarsmakten sedan Mubarak störtades i februari och de väpnade styrkorna tog över regeringsmakten.¹³² The Independent's utrikeskorrespondent Robert Fisk går ännu längre och menar i ett reportage från början av augusti att revolutionen har "blivit förrådd" av försvarsmakten och av Muslimska brödrskapet. Han skriver *"Revolution betrayed. The Egyptian army now colludes with the hated Muslim Brotherhood to bring you – well, a new Egypt that looks much like the old one, cleansed of Mubarak and most (not all) of his henchmen, but with the Army's corrupt privileges (housing, complexes, banks, etc) safely maintained in return for allowing the bearded ones a share in power."*¹³³ Frågan är dock om det finns skäl att vara fullt så pessimistisk angående den kommande utvecklingen av revolutionen i Egypten. För oavsett vem som går vinnande ur maktkampen är det svårt att tro att saker och ting någonsin kan bli som de var under Mubaraks tid av den enkla anledningen att en revolution visar befolkningen att det finns reella alternativ till diktaturen. Tecken på detta är att det nu börjat bildas nya väns-

---

¹³⁰ Jan Hjärpe, "Islamism", 2010, sid. 77-87.

¹³¹ Fisk, "These are secular popular revolts- yet everyone is blaming religion", <http://www.independent.co.uk/opinion/commentators/fisk/robert-fisk-these-are-secular-popular-revolts-ndash-yet-everyone-is-blaming-religion-2220134.html>, citerat 21/4 2011 och Gilbert Achcar, "Los Hermanos Musulmanes por una transición en orden", Le Monde Diplomatique, april 2011.

¹³² Cecilia Uddén "Oenighet inom Muslimska Brödrskapet i Egypten", <http://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=1637&grupp=8941&artikel=4012470>, citerat 1/7 2011.

¹³³ Citat ur Robert Fisk, "Egypt's revolutionary youth is being sidelined", <http://www.independent.co.uk/opinion/commentators/fisk/robert-fisk-egypts-revolutionary-youth-are-being-sidelined-2330213.html>, citerat 4/8 2011.

¹³⁵ Björklund, <http://kairotillvarlden.blogspot.com/2011/04/egypten-uppdateringar-och-lankar-204.html>, citerat 27/4 2011.

terpartier i landet¹³⁵ och en ny, oberoende facklig centralorganisation.¹³⁶ Hopplösheten och rädslan är bortsopad. Det finns därför skäl för optimism. Om man jämför läget med hur det såg ut för ett år sedan är det omöjligt att säga något annat än att framtidsutsikterna för landets arbetarrörelse ser oändligt mycket ljusare ut även om många utmaningar kvarstår.

Slutsatser

Det är som professorn i underrättelseanalys Wilhelm Agrell konstaterat omöjligt att förut säga vad som kommer (och inte kommer) att ske de närmsta tio åren i Mellanöstern. Samhällsvetenskapen har inte så fina instrument att sådana detaljerade prognoser låter sig göras. Däremot kan vi givetvis observera ett par generella trender och diskutera vilka implikationer dessa kan ha för framtiden.¹³⁷

Den första slutsatsen vi kan dra är att den "arabiska våren" för alltid förändrat Mellanöstern. Det är troligtvis den största förändringen av regionen sedan första världskriget och den efterföljande Versaillesfreden vilka tillsammans skapade det moderna Mellanöstern. Den "arabiska våren" är som vi sett inte heller längre ett exklusivt arabiskt fenomen, den inspirerar människor även i länder som Iran och Israel. T.o.m. i Europa fungerar den som ett exempel, de ungdomar som demonstrerat i Madrid, Barcelona, Valencia, La Coruña och Sevilla sedan den 15 maj i år menar alla att de inspirerats av Egypten och Tahrir.

Den "arabiska våren" har också visat på arbetarklassens och fackföreningsrörelsens avgörande betydelse. Tunisien och Egypten är de enda länder där befolkningen (hitintills) lyckats göra sig av med sina diktatorer. Robert Fisk menar att dessa två länder skiljer ut sig från Libyen, Syrien, Bahrain och Yemen genom sina starka fackföreningar. Han anser att droppen som fick bägaren att rinna över i såväl Egypten som Tunisien var arbetarnas och fackföreningsrörelsernas strejker vilka lyckades lamslå ekonomin och därmed också statsmakten.¹³⁸ Så trots att den fackföreningsorganiserade arbetarklassen rent numerärt

---

¹³⁶ Shora Esmailian, "Tillbaka till Tahrirtorget", <http://www.sydsvenskan.se/kultur-och-nojen/article1453176/Tillbaka-till-Tahrirtorget.html>, citerat 29/4 2011.

¹³⁷ Agrell 1979, sid. 4.

¹³⁸ Robert Fisk, "The City and its workers that first took on Mubarak", <http://www.independent.co.uk/opinion/commentators/fisk/robert-fisk-the-city-and-its-workers-that-first-took-on-mubarak-2332718.html>, citerat 7/8 2011.

långt ifrån dominerar regionen är dess kvalitativa roll i utformningen av politiken svår att överskatta. Detta kommer givetvis av det faktum att arbetarklassen tillsammans med borgerligheten är de enda klasserna som i en kapitalistisk ekonomi kan ställa hela det ekonomiska livet och därmed få hela samhällsmaskineriet att stanna upp. Den "arabiska våren" har därför bekräftat den internationella arbetarrörelsens uppfattning att arbetarklassen och dess organisationer fortfarande spelar en essentiell roll i det moderna, kapitalistiska samhället.

En annan slutsats vi kan dra är att arbetarrörelsen¹³⁹ i Mellanöstern generellt sett har en motståndare i de partier och rörelser som företräder religiös-politiska intressen. Det finns givetvis radikala politiska tolkningar av alla de tre stora abrahamitiska religionerna (judendom, kristendom och islam).¹⁴⁰ I teorin skulle man därför kunna tänka sig att politisk judendom, kristendom och islam skulle ställa sig på arbetarrörelsens sida i de strider denna är involverad i över hela Mellanöstern. I praktiken är dock de politisk-religiösa rörelserna i Mellanöstern motståndare till arbetarrörelsen i Israel, Egypten, Turkiet och Iran. I Turkiet står politisk islam i ett motsatsförhållande till arbetarrörelsen, ett faktum som förklaras av att regeringspartiet AKP till stor del har sin sociala bas i den religiösa borgarklass som har sina rötter i det anatoliska inlandet. Det är religiösa affärsmän som, helt logiskt, ser fackföreningsrörelsens krav på högre löner och bättre arbetsvillkor som ett hot mot sina vinster. AKP stöds också av landets fattiga bondebefolkning som alltid sett kemalismen som en främmande ideologi påtvingad dem av staten. I Iran är det omöjligt att särskilja borgarklassen från mullorna, det är en och samma klass. Dessa miljonärsmullor fruktar arbetarrörelsen inte enbart för att den kan bidra till att deras vinster blir lägre utan också för att en stark och fri arbetarrörelse skulle utgöra ett starkt hot mot deras maktmonopol i Iran.

I Israel har arbetarrörelsen allt sedan sin start understrukit vikten av att Israel skulle vara en sekulär stat och att det är arbetarsionismen och inte religionen som förenar världens alla judar. Arbetarsionismens sekulära ideal står givetvis i motsatsställning till den religiösa sionismens tankar på hur Israel ska utformas. Klyftan mellan arbetarsionister och religiösa sionister har också snarare ökat än minskat under de senaste decennierna. I Jerusalem förekommer det exempelvis att ultraortodoxa försöker få sekulära israeler att flytta från olika

---

¹³⁹ Som vi sett finns det exempelvis i Turkiet fackförbund som sympatiserar med politisk islam eller med det gamla fascistpartiet MHP. När jag diskuterar arbetarrörelsen nedan syftar jag på de delar av arbetarrörelsen som inte sympatiserar med olika borgerliga partier eller rörelser.

¹⁴⁰ Se Mattias Gardell, "Bin Ladin i våra hjärtan", 2005, sid. 10.

bostadsområden med hjälp av trakasserier. I en artikel i Sydsvenska Dagbladet berättar t.ex. en sekulär kvinna att ortodoxa judar spottade på henne för att hon gick klädd i t-shirt.¹⁴¹

I Egypten är Muslimska brödrskapet som tidigare konstaterats visserligen inte de extremister som de ibland utmålas som i västerländska massmedier (de tar avstånd från politiskt våld) men de är en värdekonserverativ rörelse som står på kapitalets sida i kampen mellan borgerligheten och arbetarklassen. Till saken hör att Muslimska brödrskapet på senare år svängt ytterligare åt höger, Sveriges Radios utrikeskorrespondent Cecilia Uddén rapporterade exempelvis förra året att Brödrskapets nuvarande ledning tycker att det är viktigt att egyptiska ungdomar ska lära sig att recitera Koranen utantill.¹⁴² I rättvisans namn bör man nämna att det finns yngre medlemmar av Muslimska brödrskapet som sympatiserar med revolutionen och som deltog i protesterna som fick bort Mubarak från makten. Undertecknad har dock svårt för att se att dessa skulle kunna bli arbetarrörelsens bundsförvanter i utvecklingen av ett nytt Egypten. Anledningen är enkel; även om de är för parlamentarisk demokrati är de fortfarande djupt värdekonserverativa samt motståndare till att arbetarklassen flyttar fram sina positioner. Så även om dessa yngre medlemmar kunde ställa sig bakom arbetarrörelsen i dess krav på att Mubarak måste avgå finns det ingenting som tyder på att deras vision av det nya Egypten sammanfaller med arbetarrörelsens.¹⁴³

Samtidigt kan dessa religiös-politiska rörelser, trots sin ideologiska blandning av ekonomisk liberalism och konservativa värderingar, ses som en "motståndsrörelse" mot etablissemanget i det fall den traditionella makteliten har kommit från en sekulär miljö. Detta är sant i såväl Turkiet som Israel. Även i Egypten har Brödrskapet framstått som ett alternativ till diktaturen även om Sadat och Mubarak legitimerat sin politik med hänvisning till religionen.

Det kan vara på sin plats att nämna det faktum att dessa åsikter långt ifrån delas av samtliga analytiker som studerar Mellanöstern. Professorn Mattias Gardell liknar exempelvis

---

¹⁴¹ Arne Lapidus, "Ultraortodoxa tar över västra Jerusalem", <http://www.sydsvenskan.se/varlden/article387464/Ultraortodoxa-tar-over-vastra-Jerusalem.html>, citerat 1/8 2011.

¹⁴² Cecilia Uddén, "Muslimska brödrskapet vänder sig inåt", <http://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=1637&grupp=8941&artikel=4012470>, citerat 1/7 2011.

¹⁴³ Cecilia Uddén, "Oenighet inom Muslimska brödrskapet i Egypten", <http://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=3304&grupp=8941>, citerat 1/8 2011.

Muslimska brödrskapet med socialdemokratin och menar att rörelsen önskar skapa ett "folkhem" i Egypten.¹⁴⁴ Personligen menar jag att denna liknelse är något missvisande eftersom Brödrskapet i likhet med de religiösa rörelser i Israel, Iran och Turkiet som diskuterats ovan alla står på borgarklassens sida i kampen mellan arbete och kapital. Mycket mer lyckad är Gardells liknelse mellan Brödrskapet och kristdemokratin.¹⁴⁵ Kristdemokratin är ideologiskt för välfärdsreformer och har också viktiga fackföreningar i länder som Tyskland och Italien. Kristdemokratin välfärd och arbetarrörelse har dock aldrig haft som mål att skapa ett nytt samhälle utan klassförtryck. Så även om flera av de ovan diskuterade religiöspolitiska rörelserna kan tänka sig någon form av välfärdsstat innebär det inte att de står på arbetets sida i kampen mellan arbete och kapital.

Vi kan också konstatera att försvarsmakten i respektive land spelar en viktig roll för ländernas arbetarrörelser. I Turkiet, Egypten och Iran har de inhemska arméerna och säkerhetstjänsterna spelat en huvudroll historiskt sett genom att med repression slå sönder arbetarrörelsen och tvinga igenom en politik som var förmånlig för landets borgerlighet. Här framstår Egypten som det mest extrema exemplet där borgarklassen till stor del består av just f.d. höga företrädare för armé, säkerhets- samt underrättelsetjänst. Samtidigt ska man vara medveten om att ett lands försvarsmakt normalt sett endast kan spela en politisk nyckelroll om de i en kapitalistisk ekonomi "viktigaste" klasserna är onormalt "svaga". Att militären Atatürk och hans mannar kunde gripa makten under 20-talet och sedan behålla den i decennier var endast möjligt då Turkiet i det historiska ögonblicket saknade såväl borgarklass som arbetarklass och att det därför fanns ett "maktvakuum" att fylla. I dagens Turkiet skulle militären aldrig kunna spela samma roll av den enkla anledningen att vakuumet fyllts av andra sociala krafter. Det finns därför skäl att tro att de militära styrkorna i exempelvis Egypten inte enkelt kommer att kunna fortsätta dominera landet, det tidigare maktvakuumet fylldes under revolutionen av miljoner kvinnor och män som fått nog av rädsla och förtryck. Utrymmet för någon "autonom kraft" att dominera politiken är därför litet.

---

¹⁴⁴ Mattias Gardell, "Per Albins bröder", <http://www.aftonbladet.se/kultur/article12589158.ab>, citerat 3/8 2011 och Gardell 2005, sid. 119-166.

¹⁴⁵ Samma liknelse gör forskaren Jan Hjärpe. Se Hjärpe 2010, sid. 176 och Gardell, <http://www.aftonbladet.se/kultur/article12589158.ab>, citerat 3/8 2011.

En annan viktig samhällsförändrande kraft i Mellanöstern är ungdomen. Som tidigare konstaterats är den mycket omfattande i Egypten, Iran och Turkiet. En hög andel ungdomar i ett samhälle ökar dramatiskt chansen för djupa och plötsliga språng i politiken. En anledning till detta är att de inte "minns" eller finner sin föräldragenerations nederlag relevanta, det är därför totalitära regimer aldrig kan slå sig till ro ens efter att med våld ha kväst ett uppror. Nya generationer är inte rädda för det de aldrig upplevt. En annan anledning är givetvis det faktum att ungdomen per definition "har rätt" just i sin egenskap av att vara ung.¹⁴⁶ Den kommer, vare sig man finner det önskvärt eller ej, att sätta sin prägel på samhällsutvecklingen de kommande 25 åren. Insikten om detta i kombination med deras antal gör att ungdomen kan spela en mycket viktig roll i Mellanösterns samhällsutveckling. Ungdomen är till sin natur ofta ganska radikal vilket gör att det finns en reell möjlighet för arbetarrörelsen att bygga en allians med denna samhällskraft och på så sätt gemensamt sätta press på sitt lands regim. Det är vad som hände i Egypten i februari, det är vad som i skrivande stund sker i Israel och det kan mycket väl komma att upprepa sig i Iran. Bland de miljoner och åter miljoner ungdomar i Mellanöstern som ofta är ganska välutbildade men ändå har mycket svårt att hitta arbete och bostad har arbetarrörelsen en naturlig och stark allierad. Så även om utmaningarna är flera finns det ändå anledning att känna hopp om att arbetarrörelsen i Mellanöstern de kommande åren kommer att kunna öka sitt inflytande över samhällsutvecklingen och bidra till en mer demokratisk och jämlik politik i regionen.

---

¹⁴⁶ Marianne Höök beskriver fenomenet med följande ord "*Sedan kan man ju alltid säga att i varje generationsmotsättning är den äldre generationen dömd att ha fel. Tiden är så att säga emot den.*" Citat ur Marianne Höök, "Får man vara lite tilltalande i det här samhället?", 2008, sid. 316.

Referenser

Litteratur

- Achcar, Gilbert, 2011, *Los Hermanos Musulmanes por una transición en orden*, Le Monde Diplomatique (spanska upplagan), april 2011
- Agrell, Wilhelm, 1979, *Mellersta Östern – ett framtidsperspektiv*, Förlagsort saknas, Utrikespolitiska Institutet
- Björklund, Per, 2011, *Arvet efter Mubarak*, Stockholm, Verbal Förlag
- Davies, Mike, 2007, *Planet of slums*, London, Verso
- DISK, 2010, *We say enough is enough*, Istanbul, DISK
- Economist, *Doing it by the book*, 23/10 2010
- Economist, *The regime tightens its belt and its fist*, 15/1 2011
- European Trade Union Confederation, 2010, *Turkish trade unions and industrial relations*, Bryssel, förlag saknas
- Gardell, Mattias, 2005, *Bin Ladin i våra hjärtan*, Stockholm, Leopard Förlag
- Hjärpe, Jan, 2010, *Islamismen*, Malmö, Gleerups Utbildning AB
- Höök, Marianne, 2008, *Får man vara lite tilltalande i det här samhället?*, Stockholm, Atlas Förlag
- Jändel, Richard, 2007, *Kibbutzen från utopi till verklighet*, Lund, Sekel Bokförlag
- Majd, Hooman, 2010, *Irans dubbla ansikte*, Stockholm, Ordfront
- Malm, Andreas, Esmailian, Shora, 2007, *Iran on the brink*, London, Pluto Press
- Nationalencyklopedin, 1992, Höganäs, Bokförlaget Bra böcker
- Osman, Tarek, 2010, *Egypt on the brink*, New Haven, Yale University Press
- Schierenbeck, Isabell, 2006, *Det splittrade Israel*, Lund, Studentlitteratur
- Shafir, Gershon, Peled, Yoav, 2002, *Being Israeli – The dynamics of multiple Citizenship*, Cambridge, Cambridge University Press
- Zürcher, Erik J., 2004, *Turkey – a modern history*, London, I.B. Tauris
- Özdalga, Elisabeth, 1978, *I Atatürks spår*, Lund, Dialog

Internetkällor

<http://www.aftonbladet.se/kultur/article12589158.ab> (Mattias Gardell i Aftonbladet)

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/eg.html> (CIA World Factbook, Egypten)

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html> (CIA World Factbook, Iran)

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/is.html> (CIA World Factbook, Israel)

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html> (CIA World Factbook, Turkiet)

<http://www.economist.com/node/16219855> (The Economist, "Turkey's opposition, A new Kemal")

http://findarticles.com/p/articles/mi_m2242/is_1609_276/ai_60070692/pg_5/?tag=mantle_skin;content (Gil Shaal i Contemporary review, feb. 2000, "The rise and fall of the Israeli Labour movement: part one")

www.haaretz.com/print-edition/features/full-integration-of-women-into-idf-would-be-good-for-israel-s-security-1.374356 (Merav Michaeli i Haaretz " Full integration of women into IDF would be good for Israel's security")

www.haaretz.com/news/national/tens-of-thousands-march-in-tel-aviv-to-protest-housing-shortage-high-rent-prices-1.374871 (Ilan Lior i Haaretz, "Tens of thousands march in Tel Aviv to protest housing shortage, high rent prices")

www.haaretz.com/news/national/could-israel-s-middle-class-spearhead-a-national-revolution-1.374735 (David Sheen i Haaretz, "Could Israel's middle-class spearhead a national revolution?")

www.haaretz.com/news/national/some-200-housing-protesters-block-road-opposite-netanyahu-s-residence-in-jerusalem-1.375231 (Nir Hasson, Gili Cohen och Revital Hovel i Haaretz, "Some 200 housing protesters block road opposite Netanyahu's residence in Jerusalem")

www.haaretz.com/news/national/organizers-of-israeli-housing-protest-call-on-netanyahu-to-engage-in-dialogue-1.376236 (Ilan Lior i Haaretz, "Organizers of Israeli housing protest call on Netanyahu to engage in dialogue")

www.haaretz.com/print-edition/news/150-000-protesters-take-to-streets-around-the-country-calling-for-reform-of-welfare-state-1.376144 (Ilan Lior , Jack Khoury, Gili Cohen , Eli Ashkenazi, Nir Hasson och Yanir Yagna i Haaretz, "150,000 protesters take to streets around the country calling for reform of welfare state")

<http://www.haaretz.com/news/middle-east/thousands-of-egyptians-flood-cairo-streets-demanding-justice-and-democracy-1.372193> (The Associated Press i Haaretz, "Thousands of Egyptians flood Cairo streets demanding justice and democracy")

<http://www.haaretz.com/news/national/a-day-after-300-000-march-for-social-justice-netanyahu-government-pledges-change-1.377388> (Barak Ravid, Yanir Yagna, Ilan Lior, Eli Ashkenazi, Jonathan Lis och Associated Press i Haaretz, "A day after 300,000 march for social justice, Netanyahu government pledges change")

<http://www.independent.co.uk/opinion/commentators/fisk/robert-fisk-as-mubarak-clings-on-what-now-for-egypt-2211287.html> (Robert Fisk i The Independent, "As Mubarak clings on...What now for Egypt?")

<http://www.independent.co.uk/opinion/commentators/fisk/robert-fisk-egypts-revolutionary-youth-are-being-sidelined-2330213.html> (Robert Fisk i The Independent, "Egypt's revolutionary youth is being sidelined")

<http://www.independent.co.uk/opinion/commentators/fisk/robert-fisk-the-city-and-its-workers-that-first-took-on-mubarak-2332718.html> (Robert Fisk i The Independent, "The city and its workers that first took on Mubarak")

<http://www.independent.co.uk/opinion/commentators/fisk/robert-fisk-these-are-secular-popular-revolts-ndash-yet-everyone-is-blaming-religion-2220134.html> (Robert Fisk i The Independent, "These are secular popular revolts – yet everyone is blaming religion")

<http://kairotillvarlden.blogspot.com/search?updated-max=2011-03-24T10%3A09%3A00-07%3A00&max-results=7&reverse-paginate=true> (Per Björklund på sin blogg, "Strejker och protest förbjuds – armén intar universitet i Kairo")

<http://kairotillvarlden.blogspot.com/search?updated-max=2011-04-12T23%3A08%3A00-07%3A00&max-results=7> (Per Björklund på sin blogg, "Arméofficerare på revolutionens sida")

<http://kairotillvarlden.blogspot.com/search?updated-max=2011-07-05T07%3A56%3A00-07%3A00&max-results=7&reverse-paginate=true> (Per Björklund på sin blogg, "Brödraskapets kris")

<http://kairotillvarlden.blogspot.com/search?updated-max=2011-07-05T07%3A56%3A00-07%3A00&max-results=7&reverse-paginate=true> (Per Björklund på sin blogg, "Ilskans dag i Egypten")

<http://kairotillvarlden.blogspot.com/2011/04/egypten-uppdateringar-och-lankar-204.html> (Per Björklund på sin blogg, Egypten - uppdateringar och länkar - 20/4)

<http://landguiden.lund.se/Lander/Afrika/Egypten.aspx> (Landguiden Egypten)

<http://landguiden.lund.se/Lander/Asien/Iran.aspx> (Landguiden Iran)

<http://landguiden.lund.se/Lander/Asien/Israel.aspx> (Landguiden Israel)

<http://landguiden.lund.se/Lander/Europa/Turkiet.aspx> (Landguiden Turkiet)

<http://www.lotcobistand.org/facket-i-varlden/#4537> (LO-TCO biståndsnämnd om Iran)

<http://www.lotcobistand.org/facket-i-varlden/#4603> (LO-TCO biståndsnämnd om Turkiet)

<http://lotidningen.se/2011/05/20/turkiska-fackledare-infor-ratta/> (Erik Larsson i LO-tidningen)

http://www.stat.fi/meta/kas/gini_kerroyin_sv.html (Finska Statistikcentralen om måttet ginikoefficient)

www.survey09.ituc-csi.org/survey.php?IDContinent=5&IDCountry=IRN&Lang=EN

(International Trade Union Confederations undersökning "Annual survey of violations of trade union rights 2009", avdelningen om Iran)

www.survey09.ituc-csi.org/survey.php?IDContinent=4&IDCountry=TUR&Lang=EN

(International Trade Union Confederations undersökning "Annual survey of violations of trade union rights 2009", avdelningen om Turkiet)

<http://www.sydsvenskan.se/kultur-och-nojen/article1453176/Tillbaka-till-Tahrirtorget.html>

(Shora Esmailian i Sydsvenskan, "Tillbaka till Tahrirtorget")

<http://www.sydsvenskan.se/varlden/article387464/Ultraortodoxa-tar-over-vastra-Jerusalem.html> (Arne Lapidus i Sydsvenskan, "Ultraortodoxa tar över västra Jerusalem")

<http://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=1637&grupp=8941&artikel=4012470> (Cecilia Uddén i Sveriges Radio, "Oenighet inom Muslimska brödrskapet i Egypten")

<http://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=1637&grupp=8941&artikel=4012470> (Cecilia Uddén i Sveriges Radio, "Muslimska brödrskapet vänder sig inåt")

http://www.swedenabroad.com/Page_25590.aspx (Svenska ambassaden i Teheran om det ekonomiska läget i Iran)

http://www.swedenabroad.com/Page_76117.aspx (Svenska ambassaden i Teheran om efterlevnaden av mänskliga rättigheter i Iran)

<http://www.time.com/time/world/article/0,8599,2053157,00.html> (Kevan Harris i Time, "Iran: why workers aren't joining the protests")

<http://www.todayszaman.com/news-231065-new-minimum-wage-is-way-under-poverty-line.html> (Ayse Karabat i Today's Zaman "New minimum wage is way under poverty line)

<http://www.turkstat.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8428> (Statistik över åldersstrukturen i Turkiet)

Intervjuer

Intervju med representanter för DISK, Istanbul, 26/11 2010

Intervju med Per Björklund, Stockholm, 31/1 2011

Intervju med representanter för Türk-İş, Ankara, 16/12 2010

Personlig korrespondens med representant för DISK, 20/7 2011